

Velký věkový rozdíl mezi sourozenci, výchova a jejich vztah

Lada Vojáčková

Bakalářská práce 2011

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lada VOJÁČKOVÁ**

Osobní číslo: **H08239**

Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Velký věkový rozdíl mezi sourozenci, výchova
a vztah mezi nimi**

Zásady pro vypracování:

Zpracování teoretické části, která se bude týkat rodiny, výchovy dětí a sourozeneckých vztahů.

Příprava výzkumu, výběr a charakteristika výzkumného souboru.

Kvalitativní výzkum (metoda: pozorování, rozhovor).

Zpracování a vyhodnocení výsledků výzkumu.

Závěr.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BIERMAN, CH., RABEN, R. Maminkou ve čtyřiceti? Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-075-5.

NOVÁK, T. Sourozenecké vztahy. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2057-3.

MOŽNÝ, I. Sociologie rodiny. Praha: Slon, 1999. ISBN 80-85850-75-3.

SOBOTKOVÁ, I. Psychologie rodiny. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8.

STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. Základy kvalitativního výzkumu. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-X.

MATOUŠEK, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Slon, 2003. ISBN 80-86429-19-9.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Eva Machů, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

25. ledna 2011

Termín odevzdání bakalářské práce:

6. května 2011

Ve Zlíně dne 25. ledna 2011

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 2. 5. 2011

.....
Pepoř Hovav

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá velkým věkovým rozdílem mezi sourozenci, výchovou, ale také vztahem mezi nimi.

Teoretická část obsahuje poznatky různých autorů, které se týkají rodiny včetně její funkce. Dále popisuje těhotenství z hlediska biologického, sociálního a ekonomického. V práci jsou popsány pozitiva i negativa pozdního rodičovství, výchova dětí v rodině a vztah mezi sourozenci.

Praktická část probíhala formou kvalitativního výzkumu s pěti matkami, které mají své děti s věkovým rozdílem minimálně deset let. V závěru praktické části je shrnutí výzkumu včetně doporučení.

Klíčová slova: rodina, rodičovství, výchova, sourozenec, jedináček, žárlivost

ABSTRACT

This bachelor work concerns with great age difference between siblings, their education and also their mutual relationship. Theoretical background regarding family including its function are summarized, pregnancy is described from the biological, social and economical point of view. In the work there are described the positives and negatives of late parenthood, education styles in family /sibling/ constellation. Practical part of the work is qualitatively processed. The research bases on analysis of casuistic studies of those families, where the minimal age difference between siblings is eight years. In the conclusion of the practical part there is a summary of the research including further recommendations.

Keywords: family, parenthood, education, sibling, onlychild, jealousy

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat vedoucí své bakalářské práce Mgr. Evě Machů Ph.D. za odborný přístup, připomínky, cenné rady a za čas, který mi vždy ochotně věnovala.

Dále bych chtěla poděkovat ženám (matkám), které mi poskytly důvěrné informace ze svého života, jež mi pomohly ke zpracování výzkumu.

Na závěr bych chtěla poděkovat svému manželovi, dcerám Lucii, Elišce a sestře Monice za podporu, ochotu a trpělivost po celou dobu studia.

Motto

„Arbor honoretur cuius nos umbra tuetur“

„Sláva stromu, jehož stín nás chrání“ (Čermák, 2005, s 40).

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 RODINA	12
1.1 FUNKCE RODINY	13
1.2 DEMOGRAFICKÉ PODMÍNKY.....	15
2 TĚHOTENSTVÍ	16
2.1 TĚHOTENSTVÍ Z BIOLOGICKÉHO HLEDISKA	16
2.2 TĚHOTENSTVÍ ZE SOCIÁLNÍHO A EKONOMICKÉHO HLEDISKA	16
3 RODIČOVSTVÍ	18
3.1 VZTAH MATKY K DÍTĚTI.....	19
3.2 NEGATIVA A POZITIVA RODIČOVSTVÍ.....	20
NEGATIVA RODIČOVSTVÍ.....	20
Pozitiva rodičovství.....	20
3.3 RODIČEM VE VYŠŠÍM VĚKU.....	20
4 VÝCHOVA V RODINĚ	22
4.1 ROLE OTCE, MATKY A SOUROZENCE	24
5 SOUROZENECKÝ VZTAH	26
5.1 IDEÁLNÍ VĚKOVÝ ROZDÍL MEZI SOUROZENCI	26
5.1.1 Výhody a nevýhody věkového rozdílu mezi sourozenci.....	26
5.2 SOUROZENECKÉ KONSTELACE	28
5.2.1 Jedináček	28
5.2.1.1 Nelehká situace jedináčků.....	29
5.2.2 Prvorozené dítě.....	30
5.3 ŽÁRLIVOST MEZI SOUROZENCI.....	31
II PRAKTICKÁ ČÁST	32
6 POPIS VÝZKUMU	33
6.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	33
6.2 CÍL VÝZKUMU	33
6.3 TYP VÝZKUMU.....	33
6.3.1 Metoda.....	33
6.4 VÝZKUMNÝ VZOREK	34
6.5 ZPŮSOB ANALÝZY DAT - OTEVŘENÉ KÓDOVÁNÍ.....	35
6.6 ETIKA VÝZKUMU	36

7	VÝSLEDKY VÝZKUMU	37
7.1	KATEGORIE	37
2.	Kategorie- Výchova dětí v rodině	45
7.2	SHRnutí PRAKTICKÉ ČÁSTI.....	51
7.2.1	Výsledek výzkumu	51
7.2.1.1	Shrnutí cílů výzkumu:	52
7.3	DOPORUČENÍ.....	53
	ZÁVĚR.....	55
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	56
	SEZNAM TABULEK	58
	SEZNAM PŘÍLOH	59

ÚVOD

Mám sestru, která je o osm let mladší a vyrůstaly jsme jako dva jedináčci. Takže jsem se na základě mé vlastní zkušenosti rozhodla psát bakalářskou práci na téma Velký věkový rozdíl mezi sourozenci. Záměrem v rámci kvalitativního výzkumu je zjistit z jakého důvodu se rodiče rozhodly mít své děti s velkým věkovým rozdílem. Jaký mají sourozenci mezi sebou vztah. Také bych chtěla zjistit, zda je výchova u obou dětí stejná či rozdílná.

V teoretické části v první kapitole budu popisovat rodinu a její funkci. Rodina je základem společnosti, dítě se v ní učí mluvit, napodobovat, přebírá výslovnost, intonaci i způsob řeči. Dále se učí vztahům k druhým lidem, přebírá postoj ke vzdělání a postupně si utváří svou životní vizi. Součástí rodiny je samozřejmě rodičovství, které není vrozené, ale člověk se ho musí naučit. Rodičovství můžeme prožívat v různém věku, proto budu dále v teoretické části zmiňovat mimo jiné negativa, ale i pozitiva pozdního rodičovství. Rodinou se v literatuře a nejen v ní zabývá mnoho autorů. Např. H. Grecmanová, I. Sobotková, I. Možný, O. Matoušek atd.

Také budu psát o sourozeneckých konstelacích, které popisuje např. T. Novák. Sourozenecká konstelace je pořadí narození, které je nám určeno. Pořadí narození určuje mimo jiné i osobnost člověka. Budu se zaměřovat hlavně na prvorozené a druhorozené dítě, které jsou v pozici jedináčka.

Vztahy a žárlivost mezi sourozenci bude poslední kapitolou teoretické části. Sourozenec-kou žárlivostí se zabývá např. D. Dallaz, J. Prekopová, T. Novák.

V praktické části se chci zaměřit na vztahy a výchovu dětí s velkým věkovým rozdílem, ale také na to, proč se matky rozhodly mít druhé dítě s tak velkým časovým odstupem od prvního. Chtěla bych oslovit matky, které mají dvě děti s věkovým rozdílem minimálně deset let a žijí v úplné rodině.

V praktické části musím vymezit výzkumný problém, cíl výzkumu, ale také typ výzkumu tak, abych získala co nejvíce hodnotných informací. Důležitá bude také analýza dat, pro kterou použiji otevřené kódování. Pro získání potřebných dat použiji kvalitativní výzkum a jako metodu zvolím polostrukturovaný rozhovor. Kvalitativní výzkum např. popisují A. Strauss, J. Corbinová, J. Hendl aj. autoři.

Závěrem praktické části bude shrnutí výsledků výzkumu včetně doporučení.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

V odborné literatuře najdeme mnoho definic o rodině. Je to velmi diskutované téma.

V této kapitole, jsem chtěla popsat rodinu a její funkce, jak ji vnímají různí autoři.

Opatřil a kol.(1985) uvádí (In Grecmanová, 1998, s. 7): *„Rodinou se zpravidla rozumí společenství lidí, svazek dvou rovnoprávných partnerů, malá sociální skupina či buňka, společenská jednotka, která vzniká na základě manželského a pokrevního svazku, představuje komplex specifických vztahů mezi mužem a ženou, mezi rodiči a dětmi, rodinou a společností.“*

Z této citace je zřejmé že Opatřil, vnímá rodinu z hlediska muže, ženy, rodičů a dětí, kteří žijí v manželském a pokrevním svazku.

Rodina je také považována za základní sociální skupinu. Je základem společnosti a připravuje dítě na okolnosti, které na něho v životě čekají. V rodině dítě dostává základní citovou výbavu. (Novák, 2007)

Novák rodinu vnímá jako důležitou složku pro společnost, která je zaměřená hlavně na výchovu dítěte.

Rodina existuje odjakživa především proto, aby lidé mohli zodpovědně pečovat o své děti. Je první, s čím se dítě setkává a je pro něho závazným modelem. Formuje jeho osobní vývoj, a také vztahy k jiným skupinám lidí. Učí dítě porozumět určitým hodnotám, vystavuje ho různým konfliktům a poskytuje mu určitý typ podpory. Předává dítěti sociální dovednosti, bez kterých by se v dospělosti stěží obešlo. Rodina je institucí, která je těžce postradatelná i pro dospělého člověka. Pro jedince je důležitou hodnotou mít partnera a děti. Dospělý prožívá se svými dětmi vlastní dětství a většinou se snaží vyhnout chybám, kterých se dopustili při výchově jeho rodiče. Fungující rodina dává každému, kdo je jejím členem pocit bezpečného zázemí. (Matoušek, 2003)

Matoušek rodinu popisuje v rámci interakcí k dítěti a zaměřuje svou pozornost hlavně na výchovu vůči němu.

Rodina má společné hospodářství. Muž zajišťuje obživu rodiny v době, kdy se žena musí starat o malé dítě. Podstatným znakem rodiny je společné bydlení. (Matoušek, 2003)

Matoušek tedy tvrdí, že členové rodiny se o sebe musí postarat i po ekonomické stránce.

Rodina je neustále v určitém dění s okolním světem. Pokud je spíše uzavřená, interakce s okolním světem není tak dynamická. Pro vývoj dítěte je důležitá zdravá rodina, která dokáže dát dítěti ty správné podněty s projevy lásky. Láska je druh emoce, která není v každé rodině samozřejmostí. (Grecmanová, 1998)

Podle Grecmanové by rodina měla dát dítěti hlavně správné podněty a emoce, aby byl zajištěn zdravý vývoj dítěte.

Průcha, Walterová, Mareš uvádí (1998, s. 211) „*Rodina je nejstarší společenská instituce. Plní socializační, ekonomické, sexuálně regulační, reprodukční a další funkce. Vytváří určité emocionální klima, formuje interpersonální vztahy, hodnoty a postoje, základy etiky a životního stylu. Nejběžnějším modelem rodiny je tzv. nukleární rodina, kterou tvoří nejbližší příbuzní, tj. oba rodiče a děti.*“

Jak uvádí Možný (1999, s. 13-14): „*Učebnice sociologie se dlouhou dobu opírala o tvrzení, že rodina je pro sociologii příkladem morfostatické instituce. Chrání své členy, nemění tvar a vyrovnává změny ve svém okolí. Nebrzdí vývoj či pokrok svou stabilitou umožňuje dynamiku a brání společenský systém před chaosem a zhroucením. O rodině si sociální teoretik mohl být dlouho jist, že se ve svých funkcích a základní struktuře neliší významně od toho, jak vypadala na počátku naší civilizace. Povaha pomoci, povaha osídlení, nerovnost či práce – to vše a ještě mnohé další procházelo revolučními změnami a dalo se očekávat, že se bude měnit i nadále. Ale tatínek, maminka a děti? Jevilo se, že rodina působí a bude dále působit jako nenápadný, ale velmi významný stabilizující prvek, který zaručuje společnosti koherenci a staví hráz v proudu radikálních změn. Přesvědčení o stabilitě a neměnnosti formy rodiny je ovšem nutné odlišit od stability přesvědčení, že rodina je stabilizujícím prvkem sociálního systému, ať už vypadá jakkoli.*“

1.1 Funkce rodiny

Rodinné funkce odrážejí určitý stav, ke kterému tato instituce v rámci historického vývoje dospěla. Rodina je důležitý opěrný bod, především pro děti, kterým je oporou zejména v sociálně slabém prostředí. (Kraus, 2008)

Biologicko-reprodukční funkce

Je to funkce historicky nejstarší. Jejím úkolem je zajišťovat reprodukci lidského rodu, regulovat pohlavní život, vytvořit podmínky pro zdravý biologický rozvoj členů rodiny a to především dětí. Také řeší otázky sexuálního života manželů, svobodné rozhodnutí kolik budou mít děti a po jak dlouhé době, tělesné aktivity, zdraví aj. (Grecmanová, 1998)

Současný trend ve vyspělých zemích je ten, že dítě je vnímáno jako velká překážka v kariérním růstu či v seberealizaci rodičů. Naopak pro některé rodiny s nízkými příjmy může být dítě přepychem. Stále více rodin plánuje jedináčka. Někteří partneři dítě nechtějí a vůbec o něm neuvažují. Také se neustále oddaluje věk prvorodiček, ženy se stávají matkami v pozdějším věku oproti minulosti. (Kraus, 2008)

Bakošová (1994) uvádí, že biologicko-reprodukční funkce není v současné době naplněna tak, jak by měla.

Níže je uvedeno několik důvodů proč se tato funkce nenaplnuje tak jak by měla.

- I. Snížení počtu žen v produktivním věku.
- II. Pokles tempa uzavírání sňatku.
- III. Prodlužování doby přípravy na povolání.
- IV. Přehodnocení životních podmínek na založení rodiny.

Pozitivní ovlivňování růstu populace by měla ovlivňovat sociální politika státu.

Ekonomicko-zabezpečovací funkce

Jejím úkolem je udržet životaschopnost rodiny. Zahrnuje zabezpečení hmotných podmínek s ohledem na životní potřeby členů rodiny. Rodiče mají odpovědnost za materiální zajištění svých dětí. Na druhé straně pokud toto materiální zajištění rodiče nemohou dětem poskytnout, vypomáhá stát různými sociálními dávkami. (Grecmanová, 1998)

Pokud tato funkce není naplněna, projeví se hmotný nedostatek rodiny. Nezaměstnanost, ale i zvyšující se životní náklady mohou být spouštěči k nenaplnění této funkce. (Kraus, 2008)

Výchovná funkce

Má za úkol záměrně, cílevědomě a dlouhodobě působit na své členy v rodině, zejména na děti a to v souladu s jejich potřebami a společenskými zájmy. Dochází zde k vzájemnému formování všech členů rodiny. (Grecmanová, 1998)

Funkce ochranná

Od rodiny se očekává větší spoluúčast na zajišťování životních potřeb (biologických, hygienických a zdravotních). (Kraus, 2008)

Funkce rekreační

Tato funkce má největší význam pro děti. Jedná se o to, do jaké míry spolu rodina tráví svůj volný čas, jakým činností se věnuje, jak má podnětnou dovolenou apod. (Kraus, 2008)

Emocionální funkce

Tato funkce je důležitá pro pocit bezpečí, jistoty, lásky, ale také citového zázemí. Bohužel přibývá rodin, kde tato funkce není zcela naplněna a přibývá dětí, které jsou citově deprivované, nebo dokonce týrané. (Kraus, 2008)

1.2 Demografické podmínky

Před rokem 1989 bylo zcela normální mít v nízkém věku spoustu dětí. Dnes mají rodiny dětí málo, které se ženám rodí čím dál častěji až v pozdějším věku. Nejvyšších hodnot specifických plodností dosáhly v roce 2003 ženy okolo 27. roku života, zatímco v roce 1991 to bylo okolo 21 roku. V budoucnu se dá předpokládat, že se tato hranice posune na 30. let, jak je tomu v zemích západní Evropy. Průměrný počet dětí narozených jedné ženě, během jejího reprodukčního věku se zvýšil v roce 2008 na hodnotu 1,53 (v roce 2007 1,49). Ženy průměrně rodily v roce 2008 ve 29,3 letech (v roce 2007 ve 29,1 letech). (Český statistický úřad, [online])

2 TĚHOTENSTVÍ

Vývoj plodu trvá od oplození vajíčka asi 280 dní tj. devět kalendářních měsíců, neboli čtyřicet až čtyřicet dva týdnů. Těhotenství je velmi důležité období jak pro nastávající matku, tak i pro nenarozené dítě. Tuto dobu by měla matka prožít v klidu a v pohodě, což je přínosem pro oba. (Mikulandová, 2004)

2.1 Těhotenství z biologického hlediska

Narození jedince je pro rodinu zlomová situace. Jsou ženy, které tuto biologickou roli naplnit nechtějí, a společnost by toto jejich rozhodnutí měla tolerovat. Některé ženy chtějí mít děti ve velmi mladém věku, jiné ve starším. Záleží na každém manželském páru, kdy se rozhodnou založit rodinu. Je to věc zcela individuální a dle přání každého jedince či páru.

Z hlediska biologického vyčkávání na vhodnou dobu porodu dítěte není zcela správné. „S vyšším věkem totiž klesá pravděpodobnost otěhotnění a naopak stoupá riziko komplikací těhotenství.“ (Mikulandová, 2004, s. 11)

Za nejpříznivější pro mateřství z biologického a genetického hlediska je udáván věk mezi dvaceti a třiceti lety. Kolem dvaceti pěti let je žena schopna donosit dítě nejlépe. S rostoucím věkem ženy se snižuje kvalita vajíček a stoupá riziko chromozomálních vad plodu. Z tohoto důvodu se těhotným ženám provádí od třicátého pátého roku odběr plodové vody kvůli vyšetření genetických vad. Pokud se přítomná vada projeví, může lékař doporučit ukončení těhotenství. (Mikulandová, 2004)

Potom záleží na každé ženě, zda ukončí těhotenství nebo v něm bude pokračovat i s možnými následky porodu dítěte s hendikepou.

2.2 Těhotenství ze sociálního a ekonomického hlediska

V minulosti bylo běžné, že žena otěhotněla v osmnácti až dvaceti letech. Byl to běžný model, ženy neměly tolik lákadel jako nyní. Ta, která otěhotněla později, byla centrem pozornosti okolí.

Sociální hledisko těhotenství

Ohledně těhotenství jsou i nadále vyvíjeny sociální a psychické tlaky okolí. Mateřství je totiž bráno jako samozřejmost.

Dnes je zcela normální mít dítě v pozdním věku tj. kolem třicátého pátého roku. Ženy si hlídají svou porodnost, jsou více vzdělané, ale také zaměstnané. Z tohoto důvodu mateřství většinou odkládají ty, které mají vyšší vzdělání, jsou zaměstnané ve městě a budují si nejdříve svou kariéru. Dále to jsou sociální tlaky, které pocítují zejména lidé bez sourozenců nebo rodiče bez vnuků. (Sobotková, 2001)

Ekonomické hledisko těhotenství

Řada párů, odkládá založení rodiny z toho důvodu, že si nejdříve chtějí dokončit vzdělání, vyřešit bytovou situaci či vybudovat kariéru.

Jak uvádí Mikulandová (2004, s. 15) „*v době kdy partneři dosahují optimálního věku k založení rodiny, k tomu není ideální doba z hlediska jejich ekonomické situace. Řada mladých párů nemá vyřešenou bytovou otázku či dokončené vzdělání, případně si budují své postavení v zaměstnání. Současná společnost navíc nabízí mladým lidem možnosti, o kterých se jejich rodičům ani nezdálo. Mohou cestovat, vzdělávat se a proto odkládají rodičovství na pozdější dobu.*“

3 RODIČOVSTVÍ

S nástupem antikoncepce nastávají změny ve vztahu k rodičovství. Tyto změny se promítají do politiky státu, ale také do vnitra rodiny. Pokud je ve společnosti nízká porodnost, mění se věková struktura státu. To znamená, že zájmy státu se obrací ke svobodným a starým lidem a potřeby rodiny s malými dětmi se řeší pouze okrajově. (Možný, 2006)

Za nejvýznamnější přechod v rodinném cyklu je považován přechod k rodičovství.

Alice Rossiová (In Možný, 2006) poukazuje na čtyři ojedinělé vlastnosti přechodu k rodičovství:

1. K rodičovství dochází pod silným kulturním tlakem, který působí hlavně na ženu. Pokud je žena celoživotně bezdětná naráží na nevyslovenou otázku okolí. Nemůže, nebo nechce mít děti?
2. Je to přechod, k němuž dochází mimovolně. Zejména první děti nebývají plánované. Ve druhé polovině dvacátého století byla každá druhá nevěsta v České republice těhotná. V té době to byl vzorec pro zakládání rodiny. Po pádu socialismu podíl těhotných nevěst pomalu klesá.
3. Mateřství je přechod neodvolatelný. Zplození dítěte je rozhodnutí na celý život. Dítě se nedá vzít zpět, nejde ani vyměnit za jiné. Člověk se rodičem stává nenávratně, jakmile se dítě narodí.
4. Rodičovství je zlomový přechod, protože dítě tu nebylo a najednou tu je.

Muži i ženy jsou nuceni svým rodičovstvím do tradičních rolí. Ženy se musí, ať chtějí nebo nechtějí zabývat hlavně dětmi a domácími pracemi. Muži se věnují zejména ekonomickému zajišťování rodiny a také mají více příležitostí a volného času se věnovat mimo rodinným záležitostem. Jakmile děti dorůstají, mohou se rodiče začít věnovat činnostem, na které jim nezbýval čas. (Matoušek, 2001)

V dnešní době není pouze žena (matka) na rodičovské dovolené, tuto funkci zastávají i muži (otcové). Pokud žena dokáže ekonomicky lépe zabezpečit rodinu, zůstává s dítětem doma na mateřské dovolené otec.

S přibývajícím počtem potomstva se snižuje životní úroveň rodin. Manželé, kteří odkládají první či další rodičovství, hledají důvody, proč nemohou mít potomka či dalšího potomka.

Například to může být z důvodu, že by je dítě omezilo v kariérním růstu, měli by omezenou možnost vzdělání, museli by se uskromnit. Důvodem může být i to, že děti přinášejí zmatek, hluk, nepořádek apod. Nemusí jít ale vždy jen o sobectví. Partnery může vést k tomuto rozhodnutí také zodpovědnost vůči dítěti.

Někteří lidé povídají o rodičovství mnoho nepravd, např. „s dětmi nemáme na nic čas, odpočineme si, až odrostou a podobně. Toto tvrzení není vůbec pravdivé, vždyť být rodičem je zábava. S dětmi může rodič zažít spoustu zábavy, jen je potřeba si zorganizovat čas a mít vůli si ji s nimi užít.

Aby byl rodič spokojený, musí dodržovat tři zásady:

- Pečovat o sebe.
- Pečovat o partnerský vztah.
- Pečovat o děti. (Prekopová 2009)

Při narození prvního dítěte jsou matky nejisté, mají strach, zda zvládnou péči. Výhodu mají ty, které se narodily jako prvorozené a staraly se o své mladší sourozence. Tím získaly určité zkušenosti v péči o dítě.

Aby matky získaly vědomosti, jak správně pečovat o dítě, studují různé knihy, konzultují nastalé situace s odborníky, pečlivě kontrolují přírůstky na váze, a některé se bojí, aby náhodou něco nezanedbaly.

3.1 Vztah matky k dítěti

Vztah k dítěti vniká ještě před porodem. Plod reaguje na vlivy zprostředkované matčiným tělem. Také matka dokáže např. odhadnout temperament svého dítěte již před porodem. (Matoušek, 2003)

Dítě je přivedeno na svět porodem. Porod je pro něho krize. Pokud je těžký, na dítě má ještě větší dopad. Přijde na svět z tepla a vlhka do sucha a volného prostoru. A to nemůže zvládnout samo. Dítě matku potřebuje a je s ní spojeno velmi úzce, jak fyzicky tak i psychicky. (Prekopová, 2001)

Dříve se po porodu novorozenci od matek oddělovali, a byli jim nošeni pouze na krmení. Dnes je to považováno za chybu. Nyní se podporuje nejintenzivnější kontakt novorozeného dítěte s matkou, který je dobrý pro psychiku i zdraví obou. Pokud je u porodu přítomen i otec je tento pozitivní vztah ještě podpořen. (Matoušek, 2003)

3.2 Negativa a pozitiva rodičovství

Z rodičovství plynou negativa i pozitiva. Záleží na tom jak má každý z nás nastavené osobní hodnoty.

Negativa rodičovství

1. Matce se zpomalí kariéra.
2. Finanční znevýhodnění – ekonomickou stránku rodiny zajišťuje pouze jeden z rodičů a druhý se musí starat o dítě.
3. Omezení osobní svobody – matka musí přehodnotit své zájmy s ohledem na péči o dítě.
4. Manželský vztah v ohrožení – matka musí věnovat více času dítěti a manžel se může cítit ochuzen a také odstrčen.
5. Obavy o zvládnutí těžké role jako je rodičovství. (Sobotková, 2001)

Pozitiva rodičovství

1. *„Rozvoj vztahů – mateřství přináší nový, většinou radostný vztah s dítětem a dodává novou dimenzi s partnerem. Mateřství je základem pro navazování nových přátelství s jinými matkami a s rodinami, které mají malé děti.“*
2. *„Osobní naplnění – pro některé matky je mateřství příležitost k sebevyjádření a k osobnímu rozvoji, dodává pocit osobní hodnoty.“*
3. *„Je to pokračování rodu. Pro některé rodiče, je tento fakt velmi důležitý.“*
4. *„Rodičovství je výzva, zdroj podnětů. Dává lidem příležitost poznávat sebe i druhého tak, jak by to bez dítěte nebylo možné.“* (Sobotková, 2001, s. 115)

3.3 Rodičem ve vyšším věku

Věk třicet pět a výš je již považován za vyšší z hlediska mateřství. U starších matek může probíhat těhotenství již s více rizikovými faktory např. větší pravděpodobnost výskytu genetických vad.

Biermann (2006) ale uvádí, že podle prokázaného výzkumu ženy ve věku mezi třiceti pěti a třiceti devíti lety neměly častější potíže než ženy mezi osmnáctým a třicátým čtvrtým rokem. Jen u žen nad čtyřicet let byl větší výskyt cukrovky a také nízká porodní váha dítěte.

Načasování těhotenství je ovlivněno mnoha faktory, jeden z nejvýznamnějších je pocit emocionální připravenosti na dítě. Tato emocionální připravenost u starších matek může být vnímána pozitivně hlavně v přístupu k dítěti. Starší matka se totiž vyrovnává lépe s různými odchylkami u dítěte např. hyperaktivita dítěte. Jsou také starší ženy, které sice chtějí dítě, jsou na ně již emocionálně připraveny, ale odkládají ho kvůli své profesi nebo financím. (Sobotková, 2001)

Starší rodiče jsou vůči dítěti úzkostlivější, mají také tendenci děti srovnávat, ale na druhou stranu mají více zkušeností. Dítě starších rodičů se narodí většinou jako první, druhé, třetí nebo s větším časovým odstupem. Důvody rodičů pro početí dítěte mohou být různé. Buď dítě z nějakého důvodu nemohli mít, nebo se rozhodli založit rodinu později.

Pokud mají manželé děti po čtyřicátém roku, jsou ve svém rodičovství společensky osamělejší, než když mají dítě v dřívějším věku. Je to tím, že jejich vrstevníci mají děti již odrostlejší a mají s nimi jiné starosti, řeší jiné problémy. Rozdílný je i vztah k prarodičům z pohledu mladých rodičů a starších rodičů. Mladí manželé mají tu výhodu, že jejich rodiče jsou ještě v plné síle a pokud potřebují, mohou jim vypomoci radou či příspěvím pomoci. Na druhé straně starší rodiče mají své rodiče již na hranici stáří a spíše potřebují pomoci oni, než aby pomáhali s vnoučaty. (Matějček, Dytrich, 1994)

4 VÝCHOVA V RODINĚ

„Výchova je záměrné, více či méně systematické rozvíjení citových a rozumových schopností člověka, utváření jeho postojů, způsobů chování, v souladu s cíli dané skupiny, kultury apod.“ (Hartl, 2004, s. 680)

Poprvé se dítě setkává s výchovným působením v rodině. Dítě je zcela svým rodičům oddané již od prenatalního období. Právo, ale také povinnost rodičů je vychovávat své děti a pečovat o ně, tak aby byla akceptovaná dětská osobnost. Rodiče to mnohdy nemají s výchovou v období dospívání svých dětí jednoduché. (Grecmanová, 1998)

Dle Grecmanové (1998) rozlišujeme tři typy výchovy:

- ✓ Autoritativní výchova- brzdí rozvoj samostatnosti a narušuje vzácné citové vazby dítěte. Tato výchova vyvolává pocit strachu, úzkosti bezradnosti, může vyvolat negativismus až agresivitu, dítě mívá nízké sebevědomí. Rodiče disponují nepřiměřenými tresty. Tato výchova je naprosto nesprávná.
- ✓ Liberální výchova – je velmi shovívavá výchova, rodiče mají nízké požadavky na dítě. Děti mají mnoho svobody. Oplývají vysokým sebevědomím, s plněním povinností mají problémy, protože rodiče se jim snaží odstraňovat životní překážky. U dětí, vychovávaných liberální výchovou se objevují problémy s uznáváním, autority. Rodiče je málo kontrolují a většinou ani neví, jak jejich dítě tráví svůj volný čas. Liberální výchova vede k tomu, že jsou rodiče ovládáni dětmi.
- ✓ Zdravá rodinná výchova – rodiče si váží názorů dětí, ať jsou negativní či pozitivní a naopak. Děti jsou často samostatné, aktivní, tvůrčí a dovedou akceptovat společenské normy. Tato výchova vede dítě ke zdravému rozvoji jeho osobnosti.

Pokud rodiče dítěti poskytují mnoho svobody, je to spíše pro dítě újma. Dítě potřebuje mít pravidelný režim a nastavené hranice, aby mohlo rozvíjet svou osobnost. V těchto podmínkách se cítí potom bezpečně a také jistě. Čím víc se rodiče chovají jednoznačněji, tím lépe se dítě může naučit způsobům chování mezi lidmi. Vzor chování v rodině funguje mnohem lépe než cílená výchova. Pokud rodiče se svými dětmi jednají jako se sobě rovnými, zna-

mená to, že se sníží na dětskou úroveň. Na druhé straně pokud se dítě musí zvednout na úroveň dospělého člověka, přetíží se, protože musí myslet jako dospělý. (Prekopová, 2001)

Dnešní rodiče dělají a budou dělat spoustu chyb ve výchově, ale to je zcela normální. Jejich rodiče také dělali chyby. Je to přirozené, bez chyb není možný vývoj. Chybami se člověk učí. (Prekopová, 2001)

S výchovou přicházíme do styku v celém průběhu našeho života. Mění se pozice, role, funkce a také odlišnost vůle prožitku. To znamená, že se postupně dostáváme do role dítěte, žáka, studenta, rodiče, prarodiče. V každé roli je jiné výchovné působení. S výchovou přicházíme do styku i v zaměstnání. K výchovné činnosti jsou potřebné praktické zkušenosti. (Novák, 2007).

Vychováváme stále, i když si myslíme, že nevychováváme. Rodiče ve výchově někdy jednají živelně podle svého temperamentu, přitom by měli více používat pedagogický rozum. Výchova v žádném případě není jednostranné působení, je vzájemná to znamená, že je oboustranná. (Matějček, 2007)

Výchova se také odvíjí od toho, co od dítěte očekáváme. Pokud máme více dětí, tak na každé dítě mohou platit jiné výchovné metody. Každé dítě je individuální a jedinečnou bytostí.

Výchova sourozenců, také nemůže probíhat stejně. Vesměs se rodiče snaží dát svým dětem stejný díl lásky. Je to ale těžká věc, protože všechny děti nejsou milé. Nejsou a ani nemožou. Každé je originál. S některým si rozumíme více, je nám typově blíže než druhé. Jedno může být od přírody přítulné, tulivé a mazlivé a druhé může být opak. Ve výchově dětí bychom měli preferovat více odměn a méně trestů. Za odměnu lze také považovat pochvalu, ocenění, ale také povzbuzení. Důležitá, nebo spíše ideální je ve výchově spravedlnost vůči všem dětem v rodině. Bohužel není vždy možná. (Novák, 2007)

Rodič je pro dítě autorita, ale také hlavně milující bytost. Pokud je vstřícný a laskavý, dítě se s ním ztotožní snadněji, než s rodičem trestajícím, neinteresovaným a odmítavým. Dítě v rodičích vidí vzor, ale také je sleduje v interakci se všemi členy rodiny i s osobami nepří-

buznými. Dítě je také ovlivňováno sourozeneckou pozicí. Starší sourozenec se učí ochraňovat mladšího. Mladší sourozenec se učí přijímat vedení. (Matoušek, 2003)

Vývoj osobnosti člověka podléhá zákonité posloupnosti psychologicko-sociálních stupňů. Rodiče mají tendenci dítě přetěžovat a zapomínají, na kterém stupni vývoje se jejich dítě nachází. Výchovné působení rodičů na dítě musí být sladěné. Dítě se musí naučit vnímat rodičovskou sebranost. Vychovávat dítě je velmi těžká a zodpovědná věc. Při výchově musíme dítě přijmout se všemi jeho odchylkami, zvláštnostmi a hlavně ho musíme milovat. Výchova je investice bez pomyšlení na návratnost. (Prekopová, 2001)

Výchova dětí není jednoduchá, vyžaduje rozhodnost, nezdolnou energii a jasný cíl. Ve výchově má důležité místo partnerská podpora. Rodiče se musí naučit odpočívat, protože přetažený a unavený rodič se nemůže zodpovědně starat o dítě. (Prekopová, 2009)

4.1 Role otce, matky a sourozence

„Postavení otce a matky v rodinné výchově vyplývá ze specifických životních rolí obou pohlaví a naplňuje se v harmonii síly a něhy. Pro život dítěte je velmi důležité, aby mělo možnost vyrůstat v prostředí, ve kterém pocítí vzájemné vztahy mezi mužem a ženou, otcem a matkou.“ (Grecmanová, 1998, s. 16)

Role otce

- Nebývá tak úzkostlivý jako matka, bývá velkorysejší a zábavnější. Syn spatřuje v otci roli muže, ale také dcera potřebuje mít doma mužský vzor. Proto je důležité, aby se otec podílel na výchově svých dětí. Otec má již lepší postavení v rodině, proti minulosti a je již se svými dětmi v užším kontaktu. (Grecmanová, 1998)
- Otcovská investice do výchovy potomstva je velmi důležitá. Pokud o děti pečují oba rodiče, jsou tyto děti ve výhodě proti dětem, které by vychovávala pouze matka, a otec by se stavěl k výchově pasivně. (Matoušek, 2003)

Role matky

- Výchova dítěte probíhá již v matčině těhotenství. Její výchovné působení je na emocionální rovině (krmení, ochrana, pocit jistoty a bezpečí). Matka je pro dítě vzorem ženské role.

Matka musí být ve výchově důsledná, nesmí ustupovat, ale také se nesmí dostat do pozice služky. Ve výchově musí být nastoleny určitá pravidla a hranice. Bohužel matky jsou příliš zaměstnané a některé velmi emancipované. Tyto aspekty poškozují kontakt matky s dítětem, a mají vliv na rodinné štěstí. (Grecmanová, 1998)

Role sourozence

- Jedná se o děti, které mají stejné rodiče, vychovatele, příbuzné a zažívají obdobné rodinné události. Sourozenci tvoří v rodině osobité společenství. Vnitřní vztahy mezi sourozenci jsou dány různými faktory, např. počtem, věkem a pořadím sourozenců. Pro život dítěte jsou sourozenci velmi důležití, protože s nimi se učí sociálním dovednostem. Mohou si spolu hrát, pomáhat si, tolerovat se, ale také se mohou stát rivaly a bojovat o pozici v rodině. (Grecmanová, 1998)
- V rodině může také nastat situace, kdy dítě vyrůstá bez sourozence, a to pouze s dospělými. V minulosti z takových dětí vyrůstali rozmazlení egoisti, kterým se plnilo každé jejich přání. Dnes je situace jiná. Jedináčci jsou spíše přetěžováni, jak ve škole, tak v zájmové mimoškolní činnosti. (Grecmanová, 1998)

5 SOUROZENECKÝ VZTAH

Vztah mezi sourozenci je zvláštní a jedinečný. Je nám dán osudově a mohou ho tvořit lidé různého, ale také shodného pohlaví. Sourozenský vztah trvá ode dne zrození po den smrti jednoho z nich. Někdy se na něho těšíme, ale jindy se cítíme, jako když nás někdo sesadí z vysoké přičky. Sourozenec může být i přítelem do nepohody. Tento vztah je pro člověka samozřejmostí a nelze ho zrušit ani manželstvím. Je to vztah trvalý. Psychologové se tímto vztahem rádi zabývají, z důvodu zkoumání věkové blízkostí, nebo také rozsahem hloubkových kontaktů. Např. když je věkový rozdíl mezi sourozenci asi tak dva roky, jejich vztah bude intenzivnější. Vztahy mezi sourozenci, ale nemusí být vždy přátelské. Na druhé straně věková vzdálenost intenzitu sourozenského vztahu omezuje. (Novák 2007)

Pokud rodič nestaví své rodičovství na vrchol, pyramidy, může se stát sourozenec prvkem rodinné svépomoci. Sourozenský vztah je lehce dosažitelný a nenápadný. V rodině si dítě vytváří představu o své budoucí roli ve společnosti. Osvojuje si vzorce chování, které bude potřebovat, až nastane ten správný čas. Základy lidské společnosti jsou položeny již v raném dětství. Sourozenci se i navzájem vychovávají. Jedná se o nezáměrné výchovné působení. (Novák, 2007)

5.1 Ideální věkový rozdíl mezi sourozenci

Je velmi těžké definovat jaký je nejlepší věkový rozdíl mezi sourozenci. Někdo říká tři roky, jiný pět let a někdo preferuje ještě větší věkový rozdíl. Některé matky chtějí mít děti hned za sebou, aby si to tzv. „odbyly“. Jiná matka zase může mít názor, že je lepší mít dítě až za pár let od druhého, aby se každému mohla věnovat maximálně. V každém případě se rodiče řídí zcela svými potřebami. Věkový rozdíl mezi sourozenci hraje velmi podstatnou roli a má své výhody i nevýhody.

5.1.1 Výhody a nevýhody věkového rozdílu mezi sourozenci

Kterýkoli věkový rozdíl mezi sourozenci má své výhody i nevýhody, které plynou jak z rodičů, tak i z dětí. Ideální věkový rozdíl neexistuje, každý má svá pro a proti.

(Regenermelová, 2011 [online])

a) Věkový rozdíl mezi sourozenci 1 až 3 rokyVýhody

Prvorozené dítě v tomto věku ještě nevnímá mladšího sourozence jako svého konkurenta, nežárlí na něho. Děti si spolu vyhrají, když mají spor, vyřeší ho svým specifickým způsobem. Mají stejné zájmy a záliby.

Nevýhody

Vychovávat děti s tak malým věkovým rozdílem je pro matku náročné. Je zde pravděpodobnost, že matka bude ještě kojit obě děti, větší jednorázové finanční zatížení pro rodinu. Například potřeba kupovat dvakrát pleny, sunar aj. Každé dítě může mít jiný rytmus usínání i spánku. Procházky jsou také náročnější, pokud si tedy rodiče nepořídí speciální kočárek pro věkově rozdílné děti apod.

b) Věkový rozdíl mezi sourozenci 3 až 5 letVýhody

Prvorozené dítě již navštěvuje mateřskou školu, takže matka se může bez výčitek svědomí věnovat mladšímu. S návratem prvorozeného dítěte ze školky se již matka či otec mohou věnovat pouze jemu. Děti si stále spolu ještě mohou hrát. Prvorozené dítě je již samostatnější, takže s ním již není tolik práce.

Nevýhody

Prvorozené dítě si již začíná uvědomovat, že ztratilo status jedináčka. Rodiče se mu budou muset věnovat více, i když to bude na úkor mladšího sourozence. Také se musí obrnit trpělivostí a místo domácích prací si s prvorozeným hrát, aby nemělo pocit, že je odstrčeno.

c) Věkový rozdíl mezi sourozenci 5 více letVýhody

Prvorozené dítě je již samostatné, rodič se mu již nemusí tolik věnovat. Pokud prvorozený ještě není ve věku puberty, je pro rodiče velikým pomocníkem. Např. může pomáhat při koupání, hlídání, vození kočárku apod. Starší sourozenec je mladšímu vzorem.

Nevýhody

Může se stát, že se mezi sourozenci nevytvoří užší vztah. Již si spolu nevyhrají, každé dítě má jiný zájem. Tito dva sourozenci vyrůstají vedle sebe jako dva jedináčci. Pro rodiče velký věkový rozdíl mezi svými dětmi znamená, že budou muset

znovu v noci vstávat a zvládat péči o miminko, adaptovat se na školku a školu apod. (Regenermelová, 2011 [online])

5.2 Sourozenecké konstelace

Pokud je věkový rozdíl mezi dětmi pět a více let, formují se nové sourozenecké konstelace. V každé možné sourozenecké konstelaci se rodíme do jiného prostředí. Skutečnost je ta, že jinak k výchově přistupují mladí nezkušení rodiče, jinak rodiče, kteří již zkušenosti s výchovou mají. Pokud jsou rodiče začátečníci, vyvede je z míry maličkost, nad kterou by v pozdním věku mávli rukou. U prvního dítěte se většinou páchají chyby ve výchově. U druhého již dokážeme vyhodnotit, co je důležité ve výchově požadovat a co nikoli. (Novák, 2007)

Sourozenecká konstelace je znatelně ovlivněna věkovým rozdílem. Pokud je věkový rozdíl více jak pět let, klesá tendence si vzájemně konkurovat. Věkový rozdíl kolem sedmi let vytváří již generační rozdíl a ze dvou sourozenců vyrostou dva sólisté, dva jedináčci. (Novák, 2007)

Sourozenci mezi sebou trénují sociální poměry, dítě se zde naučí prosazovat a také přizpůsobovat. Druhorozené dítě v pozici jedináčka má výhodnější postavení proti svému staršímu sourozenci. Mladší sourozenec nemá rád, když je srovnáván se starším.

Prvorozený si s příchodem sourozence musí uhájit svůj prostor, svoje postavení a mladší sourozenec si hledá ten svůj. Největší rivalita mezi nimi nastává u stejného pohlaví. Sourozenci různého pohlaví se mezi sebou dohodnou lépe. Čím je dítě starší, tím je ochotnější se dělit o hračky, a o rodiče. (Prekopová, 2009)

5.2.1 Jedináček

Předsudky typu, jedináčci jsou rozmazlení, neváží si druhých, neberou na nikoho ohledy, nemusí být vůbec pravdivé. Jedináčci sice nemají zkušenost sourozenecké rivality, ale pokud chodí mezi své vrstevníky a navazují úzké vztahy, tak se vše srovná. Proti vrstevníkům, kteří mají sourozence, jsou na svých kamarádech závislejší.

Rodiče se jedináčkům věnují více, než když je v rodině více dětí s malým věkovým rozdílem. Tyto děti mají větší možnosti. Rodiče do nich investují více času, ale také peněz. O jedináčcích se tvrdí mnoho nepravd, jako např. že jsou více neklidní. Neklid může být způ-

soben různými faktory. Může jít o hektické těhotenství matky, obtížný porod, ale může jít o dítě nechtěné. Není důležitá konstelace, ve které se dítě narodí, ale sociální zázemí ve kterém vyrůstá. (Psychologie dnes, Čechová, 2008)

Mýty o jedináčcích (Psychologie dnes, Čechová, 2008)

• Mají k rodičům užší vazbu a odtržení bývá násilnější.	potvrzeno
• Mají vyšší požadavky na své přátele.	potvrzeno
• Jsou ovlivněni přáním a očekáváním rodiče.	potvrzeno
• Jsou soběstační.	nepotvrzeno
• Chtějí mít také pouze jedno dítě.	nepotvrzeno
• Chtějí být stále dominantní a prosazují se agresivně.	nepotvrzeno
• Neklidné děti, nesnesou být bez rodiče.	nepotvrzeno

5.2.1.1 Nelehká situace jedináčků

Tradiční přístup poukazuje na to, že jedináček je rozmazlený, sobecký, nespolečenský egoista.

Moderní přístup poukazuje na fakt, že rodiče mají na dítě více času. Investují do dítěte jak čas, tak i finance. V rámci zážitkové výchovy se z jedináčka může vyvinout intelektuální osobnost. Údajně i dříve chodí a mluví. Jedináčci by se dali většinou přiřadit k dětem nechtěným, nebo na druhé straně k těm vymodleným. (Novák, 2007)

Na jedináčka se nelze dívat skrz prsty. Jeho post má více výhod než nevýhod. Prvoroznému dítěti není nutné zdůrazňovat jeho povinnosti a úkoly. Na jedináčka jsou rodiče přísnější, z toho důvodu, že mají strach, aby ho nezhýčkali. (Novák, 2007)

Jedináček se může stát benjamínkem, to znamená dítětem pro potěšení. Tyto děti pro potěšení si pořizují rodiče, kteří jsou materiálně zajištěni, své životní cíle mají již naplněny a mají pocit určité prázdnoty. Tzv. dítě pro radost může tuto mezeru vyplnit. Rodiče je rozmazlují, ale také ochraňují. Těmto „mazlíčkům“ se všichni v rodině věnují a je jim předkládáno mnoho podnětů pro rozvoj osobnosti. (Novák, 2007)

5.2.2 Prvorozené dítě

Prvorozenému dítěti připadá výjimečná role a to buď v pozitivním, nebo v negativním smyslu. Může to být dítě vymodlené (matka, nebo otec má problémy s plodností), kvůli kterému se musí matka vzdát svých plánů a snů.

Lidé mají v podvědomí již od nepaměti, že prvorozené dítě je velmi důležité. Bylo symbolem dalšího života rodiny a také příbuzenstva. Dříve bylo dítě často obětováno bohům, člověk dával to nejdražší, co měl. Dnešní svět již naštěstí od těchto zvyklostí odstoupil. (Prekopová, 2009)

Pravdou je, že nejbližší rodina si od prvorozeného nejvíce slibuje a vkládá do něho své veškeré naděje a nenaplněné sny.

Prvorozené dítě je tzv. pokusným králíkem. Rodiče do něho také promítají spoustu svých vlastních snů. Všechno chtějí mít perfektní, když to tak není, jsou rodiče zklamaní. Prvorození to nemají vůbec jednoduché. Nejprve jim ležel svět u nohou a na jednou matka čeká druhé dítě. Rodič musí dát dítěti najevo, že on je ten první a nemusí se bát, že by ztratilo svou pozici. Prvorození jsou v mnohých charakteristikách popisováni jako jedináčci. Mají potřebu zodpovědnosti, kontroly a řízení druhých. (Prekopová, 2009)

S příchodem sourozence se pro prvorozeného vše mění, obrací se mu celý jeho svět. Rodiče se již nevěnují jenom jemu, ale je tady ono dítě, jeho sourozenec, který neustále křičí a všechnu svou pozornost upíná na sebe. Najednou se prvorozené dítě cítí odstrčené a nespokojené a smutné. Nyní záleží jen na rodičích, jak tuto situaci zvládnou, aby prvorozené dítě nemělo tento pocit neustále. (Prekopová, 2009)

Velmi záleží na skutečnosti, zda se prvorozené dítě narodí jako chtěné či jako nechtěné. Pokud se prvorozené dítě narodí jako nechtěné, nežádoucí a manželství se stalo pro rodiče nepříjemnou událostí. Dítě cítí, že je pro ně zátěží a stojí jim v cestě. Raději tedy rodičům z cesty uhne a upne se buď k domácímu zvířeti, nebo k vrstevníkům.

Chtěné dítě má vztahy postaveny pozitivně. Rodiče mu při každé příležitosti dávají najevo, jak ho milují a proto ho těší dělat rodičům radost. (Prekopová, 2009)

5.3 Žárlivost mezi sourozenci

„Žárlivost je emoční stav, stav úzkosti vznikající z pocitu nejistoty a strachu ze ztráty milované osoby. Sourozenecká žárlivost je běžná u všech dětí, je to neustálý boj o přízeň rodičů.“(Hartl, Hartlová, 2004)

Žárlivost je jako neopětovaná láska. Dítě má strach, že když do rodiny přibude další dítě, rodiče si ho již nebudou všímat tak jako dříve. Na druhé straně může být žárlivost velká zkušenost neboli zkouška, kterou si musí dítě projít. Má dokonce vliv na další vztahy k ostatním lidem. Rodiče, kteří plánují narození druhého potomka podle toho, aby mezi dětmi byl optimální věkový rozdíl, se žárlivosti mezi sourozenci nevyhnou. Věkový rozdíl mezi sourozenci může být jakýkoli a stejně se žárlivosti nevyhneme. (Dallaz, 2008)

Rivalita mezi sourozenci je a také bude se všemi možnými následky, jako je závist, nenávisť, ctižádost, ale také snaha dominovat. Největší rivalita mezi sourozenci je u stejného pohlaví. Spíše se mezi sebou domluví sourozenci opačného pohlaví. (Prekopová, 2009)

Je nutné připravit novorozené dítě na příchod sourozence. Pokud již příprava skončila, musí se dítě seznámit s každodenní realitou. Je dobré prvorozené dítě vtáhnout do drobných úkolů, které jsou spojeny s péčí o miminko. (Novák, 2007)

Rodiče vědí velmi málo o sourozenecké problematice, příčinu problémů vidí většinou jinde. Nedokážou se již vžít do emocionální problematiky dětské duše.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 POPIS VÝZKUMU

6.1 Výzkumný problém

Sourozencům s velkým věkovým rozdílem se věnuji ve své práci z toho důvodu, že potkávám stále více starších matek s malými dětmi. Před rokem 1990 matky v tomto věku byly většinou babičkami, ale v dnešní době tyto ženy odkládají roli prarodiče na pozdější dobu. Zajímalo mě, proč se tedy tyto matky rozhodly pro druhé dítě s odstupem času.

6.2 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je analýza a popsání klíčových momentů, které mají vliv na rozhodnutí matky mít své druhé dítě s velkým věkovým odstupem od prvního. Dalším z výzkumných cílů je zjistit zda sourozenci s velkým věkovým rozdílem mají k sobě vztah kladný či záporný. Posledním cílem je výchova. To znamená, jak byly vychovávány prvorozené a jak druhorozené děti.

6.3 Typ výzkumu

Pro svůj výzkum jsem si zvolila kvalitativní metodu výzkumu. Umožňuje totiž hlouběji proniknout do vztahů a vazeb. Předností kvalitativního výzkumu je skutečnost, že „*získává podrobný popis a vzhled při zkoumání jedince, skupiny, události, fenoménu.*“ (Hendl, 2008, s. 50)

6.3.1 Metoda

Jako výzkumnou metodu jsem si vybrala polostrukturovaný rozhovor, který se neopírá o písemné vyjádření respondenta, ale je produktem ústní komunikace. Je to volná forma komunikace. Polostrukturovaný rozhovor je nejrozšířenější mezi rozhovory, ale vyžaduje náročnější přípravu. Vytvořila jsem si schéma. Toto schéma specifikuje okruhy otázek, na které mi respondentky odpovídaly. U polostrukturovaného rozhovoru nemusí být dodrženo pořadí otázek. (Miovský, 2006)

V příloze na str. 60, 61 jsou uvedeny otázky, které jsem respondentkám kladla.

Se souhlasem respondentek jsem rozhovory nahrávala na diktafon. Díky přístroji neunikne žádná podstatná myšlenka. Všechny informace jsem si následně pečlivě přepisovala slovo od slova do počítače. K rozhovoru jsem volila rodinné prostředí respondentek. U třech ma-

tek byl rozhovor uskutečněn v přítomnosti mladšího dítěte. Některé matky se rozpovídaly více. Rozhovory trvaly v rozmezí 20 až 40 minut a 10 minut s prvorozenými dětmi.

Výzkumné otázky (VO):

VO1: Z jakého důvodu se matka rozhodla pro porod druhého dítěte s velkým časovým odstupem od prvního?

VO2: Jsou vztahy mezi sourozenci s velkým věkovým rozdílem na dobré úrovni?

VO3: Je výchova v mladším věku jiná než ta s odstupem času?

6.4 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek byl volen záměrně. Záměrná metoda výběru je nejrozšířenější v kvalitativním výzkumu. Je to účelově vybírán vzorek, podle vlastností, který cíleně vyhledáváme. To znamená, že vyhledáváme pouze ty jedince, kteří splňují kritéria v rámci výzkumu a také ochotu spolupracovat. (Miovský, 2006).

Pro realizaci výzkumu jsem oslovila pět matek, které splňovaly následující kritéria:

- a) Mají dvě děti s věkovým rozdílem minimálně deset let.
- b) Obě děti mají se stejným partnerem.
- c) Žijí v původním manželství.

Pohlaví dětí nemělo na výběr respondentů vliv.

Dále jsem oslovila prvorozené děti, zda by mi poskytly rozhovor. Chtěla jsem jim položit otázky ohledně výchovy a také jaký mají vztah se svým sourozencem z jejich pohledu. Poté jsem odpovědi ohledně výchovy a vztahu mezi sourozenci chtěla porovnávat s odpověďmi matek.

Tři děti s rozhovorem souhlasily, dvě mi rozhovor poskytnout nechtěly. Jejich rozhodnutí jsem respektovala.

Tabulka č. 1 výzkumný vzorek matka (M)/otec (Ot)

Matka/Otec	Věk sňatku matky/otce	Vzdělání matka/otec	První dítě věk matka/otec	Druhé dítě věk matka/otec	Věkový rozdíl mezi sourozenci	Současný věk matka/otec
M1/Ot1	20/19	Učiliště/učiliště	20/19	30/29	10 let	33/32
M2/Ot2	18/22	Učiliště/maturita	18/22	32/36	13 let	36/40
M3/Ot3	23/26	Maturita/VŠ	23/26	39/42	15 let	47/49
M4/Ot4	20/23	Učiliště/učiliště	20/23	30/33	10 let	41/44
M5/Ot5	19/23	Maturita/maturita	19/23	35/39	16 let	40/44

Tabulka č. 2 - výzkumný vzorek sourozenci

	Věk prvorozeného dítěte při narození sourozence	Současný věk prvorozeného dítěte /pohlaví	Současný věk druhorozeného dítěte /pohlaví	Věkový rozdíl mezi sourozenci
M1	10 let	13 let/syn	4 roky /syn	10 let
M2	13 let	19 let /dcera	6 let /dcera	13 let
M3	15 let	24 let / dcera	9 let/syn	15 let
M4	10 let	21 let/ syn	11 let/ dcera	10 let
M5	16 let	21 let/ dcera	5 let/ dcera	16 let

6.5 Způsob analýzy dat - otevřené kódování

Strauss a Corbinová (1999, s. 43) uvádí, že „otevřené kódování je část analýzy, která se zabývá označováním a kategorizací pojmů pomocí pečlivého studia údajů. Bez tohoto prvního a základního analytického kroku by nemohl proběhnout zbytek analýzy ani následná komunikace. Během otevřeného kódování jsou údaje rozebrány na samostatné části a pečlivě prostudovány, porovnáním jsou zjištěny podobnosti a rozdíly, a také jsou kladeny

otázky o jevech údajně reprezentovaných. Během tohoto procesu jsou zvažovány a zkoumány naše vlastní i cizí domněnky o jevu, což vede k novým objevům.“

Postup byl následující: důkladně jsem pročetla jednotlivé přepsané rozhovory. Pročetla jsem každou odpověď na položenou otázku a ke každé myšlence přiřadila pojem. Pojmy získané z každého rozhovoru byly zaznamenány na zvláštní papír. Poté jsem se snažila získané pojmy seskupit podle vzájemné podobnosti a vytvořit kategorie. „*Proces seskupování pojmů, které se zdají příslušet stejnému jevu, nazýváme kategorizace.*“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 45)

Těmito kroky mi vznikly čtyři kategorie sedm subkategorií.

6.6 Etika výzkumu

1. Data, jež by umožňovala čtenáři identifikovat účastníky výzkumu, nejsou zveřejněna. Účastníci zkoumání byli ujištěni, o zachování důvěrnosti. To znamená, že důvěrné informace od respondentů nebudou sdělovat jinému účastníkovi výzkumu či komukoli jinému. (Švaříček, 2007)
2. Poučený souhlas – to znamená souhlas od účastníků výzkumu (např. nahrávka na diktafon). (Švaříček, 2007)

K zachování diskretnosti jsem u všech zúčastněných použila číslování jednotlivých případů, jména matek i dětí jsou smyšlená kvůli zachování citlivých dat.

Matky (M) označuji číslem od jedničky do pětky (M1, M2, M3, M4, M5), prvorozené děti (D) od trojky do pětky (D2, D3, D5). Rozhovor s prvorozeným dítětem se mi podařil vytvořit pouze u matky 2, 3, 5. U M1 a M4 mě děti odmítly, poskytnou rozhovor. Toto jejich rozhodnutí jsem respektovala.

M1 – matka Helena

M2 – matka Ivana, D2 – prvorozená dcera Kateřina

M3 – matka Martina, D3 – prvorozená dcera Karolína

M4 – matka Jana

M5 – matka Leona, D5 – prvorozená dcera Lenka

7 VÝSLEDKY VÝZKUMU

7.1 Kategorie

Způsob analýzy dat byl v rámci otevřeného kódování, tímto kódováním mi vznikly čtyři kategorie a sedm subkategorií.

- 1) plánované vs. neplánované
 - a) první těhotenství a porod
 - b) druhé těhotenství a porod
 - c) reakce prvorozeného dítěte na těhotenství matky
 - d) rodičovská dovolená
- 2) výchova dětí v rodině
 - a) výchova dítěte v mladším věku
 - b) výchova dítěte ve starším věku
 - c) výchova z pohledu staršího sourozence
- 3) vztah mezi sourozenci
- 4) důvody pro pozdní těhotenství vs. spokojenost matek mít dítě s časovým odstupem od prvního

1. Kategorie – plánované vs. neplánované dítě

Z této kategorie jsem vyčlenila čtyři subkategorie:

- a) první těhotenství a porod/plánované vs. neplánované
- b) druhé těhotenství a porod/plánované vs. neplánované
- c) reakce prvorozeného dítěte
- d) rodičovská dovolená

a) Plánované vs. neplánované

Paní Helena, Ivana, Jana i Leona se vdávaly velmi brzy. Bylo jim 20, 18, 20, 19 let.

Ve třech případech bylo první dítě neplánované a ve dvou plánované. Pro plánované rodičovství se rozhodla paní Jana. Všechny děti byly chtěné.

M1 – Helena:

„Ve 20 letech, když jsem zjistila, že jsem těhotná. Dítě jsme si moc přáli, ale né tak brzo. Dítě sice nebylo plánované, ale chtěné bylo.“

M2 – Ivana:

„V 18. Když jsem zjistila, že jsem těhotná. Dcera plánovaná nebyla, byla to vlastně nehoda, ale byla moc chtěná.“

M3 – Martina:

„Dcera byla plánovaná, měla jsem už 23 let tak to na tu dobu byl nejvyšší čas mít dítě.“

M4 – Jana:

„Syn byl plánované dítě.“

M5 – Leona:

„V devatenácti jsem zjistila, že jsem těhotná. Bylo to nečekané, ale nakonec jsem se moc těšila na mimino.“

První těhotenství a porod

Paní Helena, Ivana a Martina měly bezproblémové těhotenství, v jeho průběhu neměly žádné komplikace. Paní Jana (věk 20 let) v prvním trimestru ležela v nemocnici, hrozil jí samovolný potrat. Paní Leoně (věk 19 let) naopak hrozil předčasný porod, musela být v nemocnici od sedmého do osmého měsíce těhotenství.

Čtyři matky chodily do zaměstnání až do doby nástupu na mateřskou dovolenou, což bylo osm až šest týdnů před plánovaným porodem. Paní Leona byla od sedmého měsíce těhotenství na nemocenské z výše uvedených důvodů. Paní Jana byla na nemocenské od pátého měsíce těhotenství.

U všech matek porod proběhl v plánovaném termínu. Paní Helena měla porod velmi komplikovaný. Špatně snášela bolest, byla to pro ni velmi negativní zkušenost.

M1 – Helena:

„Chodila jsem do zaměstnání až do nástupu na mateřskou, což se tehdy chodilo těch osm týdnů před porodem. Těhotenství bylo v pohodě, bez problémů, žádné komplikace jsem neměla. Porod byl velmi dlouhý a bolestivý.“

M2 – Ivana:

„Doma jsem byla až 6 týdnů před porodem. Těhotenství bez problému, tenkrát jsme si nic nezabírali, vše bylo v pohodě. Porod byl taky v pohodě.“

M3 – Martina:

„Všechno bylo v pořádku, chodila jsem do práce, jak to šlo, potom asi od 7 měsíce jsem byla doma. Porod byl, jak má být. Vše bylo v pořádku.“

M4 – Jana:

„Ležela jsem teda před svatbou v nemocnici, měla jsem problémy, že jsem musela ležet a spávat s nohama nahoru. Dělal jsem do té doby, než se normálně v tom 89 roce chodilo na mateřskou, takže 6 týdnů před porodem. Jinak v pohodě, v tomto věku úplně v klídečku, člověk si nic nepřipouští, nepřipouští žádný problém. Porod byl úplně v pohodě.“

M5 – Leona:

„Těhotenství bylo v pohodě. Jen asi od 5. Měsíce jsem ležela v nemocnici asi měsíc. Po měsíci mě pustili domů, byla jsem na nemocenské a pak jsem nastoupila na mateřskou. Porod byl asi v pohodě.“

b) Plánované vs. neplánované

Ve čtyřech případech matky druhé těhotenství plánovaly. Pro paní Ivanu bylo druhé těhotenství nečekané, protože si myslela, že již nemůže mít děti po prodělaném potratu, v šestém měsíci svého druhého těhotenství. Paní Martina dítě sice plánovala, ale ne s tak velkým věkovým rozdílem. Měla problémy s otěhotněním. Podařilo se jí to až po pěti letech.

M1 – Helena:

„Moje rozhodnutí otěhotnět, byl vlastně takový útek ze samoty. Moje rozhodnutí otěhotnět bylo i z důvodu, abych mohla odejít z práce.“

M2 – Ivana:

„Byla chtěná, ale plánovaná rozhodně ne. Doktoři říkali, že už dítě mít nemůžu, kvůli svému zdravotnímu stavu. Zjistila, že jsem v jiném stavu. Byla to pro mě nesmírná radost.“

M3 – Martina:

„Jo chtěné bylo, jen to trvalo dýl, než jsem zamýšlela.“

M4 – Jana:

„Ale pak říkám manželovi, bude mě 30, tak bychom měli mít aspoň to druhý, protože si myslím, že po té třicítce je to už problematické.“

M5 – Leona:

„Řekla jsem manželovi, že bych chtěla druhé dítě. Manžel už nechtěl, byl zvyklý na pohodlí, ale nakonec to přehodnotil. Problém s otěhotněním jsem neměla.“

Druhé těhotenství a porod

Všechny tázané matky si druhé těhotenství více dokázaly užít, než to předchozí. Jako důvod uváděly psychickou zralost. Dbaly více o sebe i o nenarozené dítě. Paní Helena a Ivana si navíc ještě chválily, že manželé byli pozorní a starali se o ně v době těhotenství.

Paní Ivana měla těhotenství rizikové, od jeho začátku byla na nemocenské a poté nastoupila na mateřskou dovolenou. Paní Martina měla v době druhého těhotenství zdravotní komplikace. Čekala dvojčata a jedno dítě v druhém trimestru potratila. Podstoupila ještě genetické testy, které nedopadly pozitivně. Syn se, narodil s určitými zdravotními komplikacemi, které se soustavnou péčí matky a třemi operacemi odstranily. Na tyto zdravotní komplikace by mohl mít vliv věk matky, problém s otěhotněním, ale také její profese (paní Martina je zaměstnaná na pozici zdravotní sestry v nemocnici).

Paní Helena, Ivana a Jana nastoupily na nemocenskou, jakmile zjistily, že jsou těhotné. Paní Martina, byla na nemocenské od pátého měsíce kvůli výše zmíněným problémům. Paní Leona nastoupila na nemocenskou také v pátém měsíci, a to z důvodu obavy prochladnutí (pracovala celoročně venku).

Matky si ve druhém těhotenství připouštěly, že by se jim mohlo narodit dítě s hendikepou, což je změna proti prvnímu těhotenství. Tehdy si tuto možnost nepřipouštěly.

Porod měly všechny v předpokládaném termínu. U porodu paní Ivany a Martiny byl přítomen manžel, což mělo kladný vliv na jejich psychiku. Paní Helena měla opět komplikovaný a velmi bolestivý porod a tentokrát byl ohrožen i život dítěte syn při něm málem zemřel

M1 – Helena:

„Těhotenství bylo skvělé. Manžel byl velmi pozorný. Pořád mě opečovával. Porod jsem měla moc těžký. Martínek u porodu málem zemřel, bylo to hrozné, když si na to vzpomenu.“

M2 – Ivana:

„Bylo bezvadné, manžel kolem mě chodil, skoro mě nosil na rukách, staral se. Ale jinak těhotenství jsem měla rizikové. Dceru jsem donosila úplně normálně. Porod byl abnormálně rychlý.“

M3 – Martina:

„Těhotenství bylo ze začátku bezproblémové. Čekala jsem dvojčata, ale potom bylo něco špatně, o jeden plod jsem přišla a ještě ke všemu dopadly špatně genetické testy. Porod byl už v pohodě. U porodu byl i manžel, moc mě to pomohlo.“

M4 – Jana:

„To mě bylo 30. To jsem prožila úplně 100% jinak než to první. U prvního jsem nad ničím nepřemýšlela, v těch dvaceti jsem si nic nepřipouštěla. Jinak jsem přemýšlela, už jsem si všechno uvědomovala. Aby se mě to narodilo zdravé, aby všechno bylo v pořádku a prožívala jsem to i tím, že jsem opravdu měla doma desetiletý děčko, no a ať je to v pořádku všechno, aby měl syn zdravého sourozence a hlavně aby nebyl sám, že už nebude jedináček. Dělal jsem aranžérku pro obchody, nějaké ty letáky, obchodní zboží. Jak jsem zjistila, že jsem těhotná, ukončila jsem živnost a pak jsem byla na neschopence. Porod byl v pohodě, bylo to úplně nádherný.“

M5 – Leona:

„Těhotenství bylo naprosto v pohodě. Do práce jsem chodila 5 měsíců, pak už jsem nechtěla, protože jsem pracovala venku a začalo být zima. U prvního těhotenství jsem si možnost vývojové vady nepřipouštěla, byla jsem moc mladá. Porod byl v pohodě.“

c) Reakce prvorozeného dítěte na těhotenství matky (z pohledu matky a prvorozeného dítěte)

K této subkategorii jsem dělala rozhovor s prvorozenými dětmi, zajímalo mě, zda se matky shodnou se svými prvorozenými dětmi ohledně reakce na matčino těhotenství.

Pouze v jednom případě a to u paní Jany bylo prvorozené dítě rádo, že bude mít sourozence, jejich věkový rozdíl je deset let a jedná se o chlapce.

Paní Helena a Ivana si myslely, že se jejich prvorozené dítě těší na příchod sourozence. U paní Heleny se sice prvorozený syn těšil na sourozence, ale jen do té doby než zjistil, že je pro něho konkurentem. Dcera paní Ivany byla naopak velmi rozzlobená, když ji matka sdělila, že je těhotná. Chtěla si zachovat statut jedináčka. Zde se tvrzení matky a dcery rozchází.

Paní Martina a Leona se shodovaly se svými prvorozenými dcerami. Shodně tvrdily, že nadšené nebyly, nechápaly, proč by k nim mělo přibýt další dítě. Také si chtěly zachovat statut jedináčka, vyhovovalo jim, že jsou sami a středem pozornosti.

M1 – Helena:

„Těšil se.“

M2 – Ivana:

„Těšila se. Nezaznamenala jsem nějaký negativní postoj, že by se nevalně vyjádřila.“

Dcera Kateřina (M2):

„Nebyla jsem nadšená, reakce spíše negativní. Těch devět měsíců jsem se absolutně netěšila. Když se to narodilo a bylo to v porodnici, tak se mi to líbilo a byla jsem tak nějak jako, už jsem si myslela, že dobrý, že to nebude tak strašný“

M3 – Martina:

„Nadšená nebyla, byla vlastně zásadně proti. Cítila se v ohrožení. Když se, ale malý narodil, chodila se na něho občas dívat.“

Dcera Karolína (M3):

„Bylo mě 15 a nadšená jsem teda nebyla, mě to vyhovovalo jak to bylo, a malé děcka nemám ráda. Ale když už to muselo být, tak jsem byla ráda, že to bude kluk.“

M4 – Jana:

„Ten byl úplně šťastnej. Jak se malá narodila, říkal „už nejsu sám, už nejsu sám“.“

M5 – Leona:

„Řekla mě, „to si snad děláš prdel, ne?“ Myslím, že celé moje těhotenství vedla v sobě vnitřní boj, že už nebude sama.“

Dcera Lenka (M5):

„Reakce byla hodně odmítavá, nebyla jsem připravena se o cokoli dělit.“

d) Rodičovská dovolená**S prvním dítětem**

Čtyři matky si rodičovskou dovolenou nedokázaly vychutnat, z toho důvodu že měly spoustu jiných povinností. Všechny zmiňované bydlely u rodičů. Paní Ivana a Martina stavěly rodinný dům, takže o prvorozené dítě se spíše starali prarodiče. Paní Helena a Jana měly zase spoustu povinností kolem domu a taky kolem hospodářských zvířat. Tyto povinnosti měly určené od rodičů. Nemohly odmítnout, protože byly rády, že mají kde bydlet, ale bylo to pro ně příliš svazující.

Paní Leona jako jediná měla tu výhodu, že bydlela ve svém bytě. Mateřskou a posléze rodičovskou dovolenou si užívala pouze dva roky. Po dvou letech, když již dcera byla více

samostatná, se začala cítit sama. Chyběl jí kontakt s dospělou osobou. Bydlela v cizím městě a nikoho neznala. Těšila se do zaměstnání.

Všechny tázané matky byly doma s dětmi tři roky.

M1 – Helena: první rodičovská – dále psané PR

„Na všechno jsem musela stačit sama, nikdo mě nepomáhal. Spíš počítali s tím, že když jsem doma, tak se postarám o domácnost a o hospodářství. Naši měli kozy, králíky, prasata, ovce, slepice, takže vše co kolem nich bylo potřeba udělat. Mezi děti jsme moc nechodili, protože tam kde jsme bydleli, žádné nebyly a moji rodiče si hlavně vynucovali, abychom chodili k nim na zahradu. To jsem nechtěla zase já, protože všude bylo spousta výkalů od zvířat. Manžel byl sice již z vojny doma, ale byl stále až do večera v práci, abychom se mohli osamostatnit a koupit si vlastní byt. S postupem času se mi zdá, že jsem na něho měla málo času, kvůli seznamu povinností, které jsem měla od rodičů. Mateřskou jsem si moc neužila.“

M2 – Ivana: PR

„Bydleli jsme u mých rodičů, kde jsme měli k dispozici 3+1 v rodinném domku. Byla jsem doma tři roky, ale moc jsem si mateřskou neužívala, protože jsme spravovali barák. Nevychutnala jsem si ji.“

M3 – Martina: PR

„Po svatbě jsme bydleli u mých rodičů. Mateřskou jsem si užívala dle možností. Věnovala jsem dceři čas, jak jen to šlo, stavěli jsme totiž dům. Když jsme byli na stavbě, tak hlídala dceru maminka. Doma jsem byla tři roky. Pak jsem musela do práce, ale vůbec jsem se netěšila.“

M4 – Jana: PR

„Bylo to hektičtější, protože jsme nebývali sami, bývali jsme dvě generace. Děcko teda celé noci nespalo, ale já jsem vyprala, tehdy nebyla automatka, kotel klasickéj, otec mě ráno nachystal dřevo, topila jsem, vařila jsem. Ani jsem nepostřehla, že su tři roky doma. Takže když tak přemýšlím ani jsem si ju neužila.“

M5 – Leona: PR

„Z počátku to bylo hrozně, fajn. Fakt jsem si ji užívala. Chodila jsem na procházky, doma bylo taky pořád co dělat. Po dvou letech doma mě, ale začala tížit samota. Bydleli jsme v městě, kde jsem nikoho neznala a bylo to pro mě hrozné. Každý den jsem se těšila, až manžel přijde domů, abych byla s někým dospělým. Byla jsem doma tři roky.“

S druhým dítětem

Druhou rodičovskou dovolenou si matky dokázaly vychutnat na 100%. Byly si vědomé toho, že je to zřejmě jejich poslední dítě. Navštěvovaly různá dětská centra, kde cvičily, učily se s dětmi básničky apod. Každá z matek chtěla pro své dítě vytvořit podnětné prostředí včetně vrstevníků. Vliv na plodné využití rodičovské dovolené měl věk matek. Dalším společným znakem bylo to, že již měly všechny vlastní bydlení.

Paní Jana si mateřskou dovolenou začala užívat, až když byl dceři jeden rok. Její dcera ve třech měsících vážně onemocněla a léčba trvala rok.

Paní Helena a Martina byly s dětmi doma tři roky. Paní Ivana, Jana a Leona čtyři roky. Všechny matky donutila k návratu do zaměstnání ekonomická situace rodiny. Tady je zřejmé, že si matky chtěly děti co nejvíce užít.

M1- Helena: druhá rodičovská – dále psané DR

„Martínek byl moc hodné miminko. Moc jsem si jim užila, byla super. Byla jsem doma tři roky a byla bych i déle, ale chyběli nám peníze a musela jsem do práce.“

M2 – Ivana: DR

„To víš, že jo se vším všudy. Od přebalování po ježdění s kočárkem, prostě se vším všudy. Bylo vlastně všechno v klidu, nemusela jsem se o nic starat, barák už byl, takže ta starosti nebyli. Chodily jsme i do dětského centra cvičit. Takže jsem se mohla starat o mimčo. Byla jsem doma čtyři roky, kdybychom nepotřebovali peníze tak bych klidně zůstala doma i dýl.“

M3 – Martina: DR

„Užila a moc, dům jsme měli již postavený, tak jsem se mohla plně věnovat synovi i dceři. Doma jsem byla tři roky.“

M4 – Jana: DR

„Užívala jsem si ji, jen ve třech měsících Jituška onemocněla černým kašlem. Byla v nemocnici asi pět týdnů, pak nás pustili domů. Celou noc po dvaceti minutách jsem k ní vstávala. Zvracela, dusila, vyváděla, bylo to takový dost vyčerpávající, stresující. Ale dostala se z toho. Ten první rok byl ve stresu a ještě ke všemu k nám nikdo nesměl chodit. Po roku byla již v pořádku.“

„Po tom roce jsem si ji fakt více užívala. Věděla jsem, že je to moje poslední dítě, teda asi poslední. Takový to mateřství ve 20 letech si člověk moc neužívá, to bereš na lehkou váhu. Ale v těch 30 letech to bereš už jinak. Když jsem nyní byla již na mateřské, dělala jsem vedoucí v Domě dětí. Vedla jsem kroužek. Chodila jsem tam i s dcerou a učila jsem šít, vyšív-

vat, malovat a prostě dělat výrobky a různého materiálu. To mě hrozně bavilo. A to jsem dělala asi dva roky na mateřské. Doma jsem byla čtyři roky, chtěla jsem si ju fakt užít.“

M5 – Leona: DR

„Naprosto skvěle. Chodila jsem na procházky, na pískoviště, do dětského centra. Užívala jsem si vození kočárku. Prostě bylo to skvělé. Doma jsem byla čtyři roky, a kdybychom nepotřebovali peníze, tak bych zůstala klidně doma i dýl.“

2. Kategorie- Výchova dětí v rodině

Z této kategorie jsem vyčlenila tři subkategorie:

- a) výchova prvorozeného dítěte
- b) výchova druhozeného dítěte
- c) výchova z pohledu staršího sourozence

Kategorie výchova dětí v rodině se zaměřuje na výchovu dítěte v mladším a ve starším věku matky. V rámci této kategorie jsem dělala rozhovor s prvorozenými dětmi. Účelem bylo zjistit, zda vidí praktikované styly výchovy na stejné rovině s matkou.

a) Výchova prvorozeného dítěte

Rodiče v mladším věku vychovávají své děti přísněji. Více od nich očekávají. Vkládají do nich své nesplněné sny.

Ve svém výzkumu jsem se setkala pouze s jednou matkou, která přistoupila k fyzickým trestům, ale později od nich ustoupila, protože si uvědomila, že se mýjely účinkem. Zde byl problém, s babičkou, která zasahovala do výchovy rodičů, a podkopávala jejich autoritu.

V každém případě prvorozené děti měly nastaven pravidla a hranice, které nesměly překročit. U všech dětí fungoval trest jako výchovný činitel. Tresty byly většinou typu: zákaz oblíbené činnosti nebo domácí vězení.

Ve dvou případech byly prvorozené děti vychovávány volnou výchovou. Obě děti byly podle matek tak hodné a poslušné, že nebylo potřeba na ně zvyšovat hlas apod.

M1 – Helena: první dítě – dále psané PD

„Vychovávali jsme Frantu přísně, musel mít nastaveny hranice, které ale moje máma často narušila. Franta byl neposlušný a nezvladatelný. Občas jsem mu dala i na zadek.“

M2 – Ivana: PD

„Já nevím, ona byla takové hodné děcko, na ni nikdo nemusel být přísný, byla strašně hodné děcko, co se jí řeklo, to udělala. Na ňu nikdo nemusel zvedat hlas.“

M3 – Martina: PD

„Vychovávali jsme dceru asi přísněji proti synovi. Asi jsme více od ní očekávali. Nebyla to, ale výchova taková ta direktivní. Byly nastoleny určité pravidla, a ty se musely dodržovat. Forma trestu, bylo domácí vězení, nebo zákaz oblíbené činnosti.“

M4 – Jana: PD

„Já si myslím, že měl volnou výchovu, tak trochu toho využíval. Tátu, ale vždy poslechne na slovo. Ještě dnes v jednadvaceti ho poslechne.“

M5 – Leona: PD

„Myslím tak jak jsme nejlépe dovedli. V každém případě jsme byli přísní. Ale ona byla hrozně hodná, s její výchovou nebyl nějaký zvláštní problém.“

b) Výchova druhorozeného dítěte

Společným znakem pro druhorozené děti je to, že jsou rozmazlenější. Rodiče si to většinou neuvědomují, že své druhé dítě rozmazlují, ale berou to tak, že je to jejich poslední dítě a snaží si ho užít co nejvíce a to i za cenu ústupků ve výchově z jejich strany.

Ve čtyřech případech je výchova dětí volnější. Paní Martina preferuje výchovu demokratickou.

M1 – Helena: druhé dítě – dále psané DD

„Vychovávám ho volnou výchovou, on je moje takové zlatíčko. Asi je rozmazlený, ale mě to nevadí. Hodně mu dovolím.“

M2 – Ivana: DD

„Vanda je vymazlenější, je to živel, je temperamentní. Je rozmazlenější, ono to vyplynulo ze situace, nevědomky ji asi rozmazlujeme.“

M3 – Martina: DD

„Je to spíš demokratická výchova, ale odměny a tresty fungují. Pravda, že někdy si k nám dovolí to, co dcera by si nikdy nedovolila.“

M4 – Jana: DD

„Jituška má to štěstí, že je holka a tatínek se v ní vidí. Ona je takové zlatíčko, ona je strašně hodné, strašně hodné dítě.“

M5 – Leona: DD

„Snažili jsme se ji vychovávat stejně jako tu starší, ale ono to nešlo. Evči děláme ústupky. Myslím si, že je Evča i více rozmazlená, ale je to nevědomky.“

c) Výchova z pohledu staršího sourozence

Prvorozená dcera paní Martiny, mi potvrdila, že výchova u nich v rodině je spravedlivá k oběma a funguje na demokratické rovině. Prvorozené dcery u paní Ivany a Leony se nezávisle na sobě shodovaly, že je rodiče vychovávali jinak, protože byli mladší a nyní ve starším věku vychovávají opět jiným způsobem. Vliv na tuto jejich výchovu mají i různé publikace o výchově, které matky čtou.

Prvorozená dcera Karolína a Lenka si myslí, že mladší sourozenec je hodně rozmazlený. Prvorozená dcera Kateřina srovnává mladší sestru se sebou, když ona byla malá. Vidí se v lepším světle.

Všechny tři prvorozené děti se svého sourozence snažily vychovávat, ale už výchovu nyní nechávají převážně na rodičích.

D2 - Kateřina:

„No, tož vychovávat, když se mi něco nezdá tak ju seřvu. No asi takhle.“

D3 - Karolína:

„Jo, snažím se ho vychovávat stylem alternativní metody. Např. když uděláš to a to tak ti pustím film, nebo mu nabídnu něco jiného. Nebo se stane, když s ním píšu úkoly a nechce se mu, tak mu řeknu, ať si jde vyběhnout schody, pak napíše řádek a znovu vyběhne schody, až je úkol napsaný. Je to divný, ale poslechne mě.“

D5 - Lenka:

„Už ne. Ze začátku jsem se snažila např. jsem na ni křičela, když neměla něco dělat a tak.“

3. Kategorie vztah mezi sourozenci

V kategorii vztah mezi sourozenci analyzují, jaký mají k sobě sourozenci s velkým věkovým rozdílem vztah. Vztahy mezi sourozenci jsou zaměřeny v individuální rovině. Velmi záleží na výchově, ale také na povaze dítěte.

V této kategorii musím popsat každý vztah zvlášť. Každý má svá specifika.

Všechny dotazované prvorozené děti shodně vypověděly, že mít mladšího sourozence není zase tak špatné. Rodiče totiž svou pozornost zaměřili na sourozence a oni mají větší volnost.

M1 - Helena:

U Františka po prvotní radosti, že bude mít sourozence, nastal obrat. Začal na bratra žárlit tím nejnevhodnějším způsobem. Začal vyžadovat pozornost matky ve chvíli, kdy se ona věnovala druhorozenému synovi. Jeho vztah k bratrovi se vyvíjí na rovině naschválů a navádění bratra k nekalostem. Na druhé straně mladší bratr Martin má Františka rád, ale je vždy smutný, když mu udělá nepěknou věc. U Františka je problém zdravotní, trpí totiž ADHD a to bude asi důsledek, proč se k bratrovi někdy tak chová.

„Franta zjistil, že se více věnujeme miminku a začal žárlit a dělat různé naschvály. Učí ho samé špatné věci, jako jsou sprostá slova a má z toho radost. Někdy se stává, že Franta Martínka večer schválně budí.“

„Martínek má Frantu moc rád. Chtěl by si s ním hrát a být s ním, ale Franta nechce. Dříve si od Franty nechal všechno líbit, ale teď už se nenechá. Je to možná tím, že už je trochu větší, ale v každém případě, když jde do pokoje za Frantou, skončí to vždy křikem a pak pláčem.“

M2 - Ivana:

Paní Ivana se snaží, aby dcery neměly důvod na sebe žárlit. Snaží se jim dávat stejně dárků. Prvorozená dcera Kateřina na sestru ze začátku žárlila hlavně kvůli tomu, že si jí rodiče přestali tolik všimat, protože před narozením sestry je měla pouze pro sebe. Byla zvyklá výhradně na pozornost matky. V devíti letech byla vážně nemocná a léčba trvala osm let. Matka s ní byla neustále dvacet čtyři hodin denně. Jak postupně dospívala, zjistila, že to vlastně není na škodu, když se pozornost rodičů přesunula na sestru a ona má více volnosti. Paní Ivana si myslí, že se k sobě dcery chovají někdy hezky a někdy po sobě křičí.

Z výpovědi prvorozené dcery Kateřiny mi vyplynulo, že svou sestru sice má ráda, ale ke svému životu ji příliš nepotřebuje. Toleruje její přítomnost. Mladší dcera je ráda, že svou sestru má a vzhlíží k ní.

„Jak kočka a pes. Majou se rady, ale když jedna nedá pokoj tak ta druhá do ní špáře a naopak. Možná trošku, ale jinak se snažím, aby neměly důvod na sebe žárlit. Např. na Vánoce si dávám pozor, aby obě měly stejný počet dárků.“

D2 - Kateřina:

„Tož asi moc přátelský vztah nemáme. Jako na to, že jsme sestry tak nemáme. Ale třeba, když někam jedu tak jí něco dovezu. Tak to jako je ráda, to mě i poděkuje. To si mě pak všímá, ale jinak ne. Nebo když odcházím, tak se mě ptá kam idu. Ale, že by jsme se spolu bavily, tak to ne. T: Žárlila jsi na ni? Tož žárlila? Asi jo, ale jak v čem, to bylo takový jako, že ze začátku se jí více věnovali, ale jako, že by nějaký scény to né. Ted' na ňu nežárlím.

M3 Martina:

Sourozenci na sebe nežárlí, v rodině je nastavena spravedlivá výchova. Vztah mají mezi sebou podle momentální nálady. Prvorozená dcera má svého bratra hodně ráda a také se mu velmi věnuje. Vodí ho na různé kroužky, píše s ním úkoly atd.

„Chovají se k sobě podle nálady. Někdy hezky a někdy oboustranně škaředě, ale nic drastického. Dcera má jen asi pocit, že syn toho dostává více než ona, když byla v jeho věku. To je, ale asi normální. Myslím, že na sebe nežárlí.“

D3 - Karolína:

„Někdy je to fajn, bere mě jako tu starší, ale někdy mě nadává. Záleží na tom, jak jsme spolu dlouho. Když jeden až dva dny tak je to v poho, ale když víc tak si lezeme na nervy. Jsem ráda, že ho mám“

M4 - Jana:

Otec pobývá neustále v zaměstnání. Prvorozený syn v rodině zastává roli otce. Se sestrou má vztah na této rovině. O sestru se dokázal postarat od té doby, co se narodila. Cítí vůči ní určitou zodpovědnost. Žárlivost mezi nimi nikdy nebyla. Celá rodina je křesťansky založená.

„Někdy říkal, běž si s tatou někde sednout, já se o ňu postarám, „okópu ju, nésu malej“. On má ke své sestře spíše rodičovský vztah, takový obranářský. Když jsem mu řekla. Že jí nejde matika, hned řekl, ať jí zakážeme počítač. Musela jsem mu vysvětlit, že tak to nejde dělat, co by dělala, vždyť ona je tak hrozně hodná, tak se to doučí. Dokonce se s ní tu maticku doučoval, před pololetím.“

„Nikdy jsem neměla problém, že by žárlil. To dělá asi ten věkový rozdíl, nemají se o co přít, co si závidět.“

M5 - Leona:

Mezi sestrami byla žárlivost oboustranná. Starší dcera si chtěla zachovat status jedináčka a vadilo jí, že přijde do rodiny další dítě. Mladší zase žárlila na svou sestru, protože chtěla mít matku jen pro sebe. Nyní na sebe již nežárlí, ujasnily si své pozice.

„Zdá se mi, že se k sobě nechovají nějak špatně. Pravda, že po sobě někdy řvou. Mají asi klasický sourozenecký vztah.“

„Myslím si, že ze začátku trochu žárlila, ale jinak si myslím, že ne. To spíše žárlila mladší na starší.“

D5 - Lenka:

„Sestra se ke mně chová většinou hezky. T: T A ty k ní? Taky většinou hezky.“

4. Kategorie – Důvody pro pozdní těhotenství

Kategorie v sobě zahrnuje, z jakého důvodu se matka rozhodla pro porod druhého dítěte s velkým věkovým odstupem od prvního a zda je s tímto stavem spokojena.

Paní Helena, Martina, Jana a Leona se rozhodly pro odklad druhého rodičovství z důvodu ekonomického. Vliv mělo také trochu sobectví. Byly již zvyklé mít určitý standart a klid. Všechny tři začaly pociťovat samotu. Ta byla impulzem pro plánování druhého dítěte. Paní Martina měla, problém otěhotnět, a proto vznikl až takový věkový rozdíl mezi jejími dětmi (15 let). Původně plánovala věkový rozdíl deset let, chtěla mít na obě děti dostatek času. Paní Ivana otěhotněla nečekaně, byla překvapena, že čeká dítě. Zdravotní zpráva od lékaře zněla, že již nemůže mít žádné dítě a byla s diagnózou smířena. Z toho důvodu vznikl u ní takový veliký věkový rozdíl.

Ve všech případech jsou matky spokojeny s věkovým rozdílem svých dětí. Paní Martina má trochu pocit, že se nemůže zařadit do žádné skupiny. Protože rodiče, kteří jsou v jejím věku, mají většinou dítě již odrostlé. Na druhé straně rodiče, kteří mají děti ve věku jejího syna, jsou příliš mladí.

Paní Helena a Leona by jen volily porod prvního dítěte o něco později. Věk, ve kterém čekaly první dítě, se jim zdál nízký. Paní Heleně bylo dvacet let a paní Leoně devatenáct let.

M1 - Helena:

„Vyhovuje. Starší syn se svým způsobem o sebe dokáže postarat a tím můžu více péče věnovat mladšímu synovi. Se starší řeším jen školu, jako úkoly a přípravu do školy, aby něco nezapomněl. Jen bych již nechtěla první dítě tak brzy.“

M2 - Ivana:

„Jo, mě to vyhovuje. Já mám dva jedináčky a taky jako dva jedináčci vyrůstají. Beru to tak, že jsem každé dala, co jsem nejvíc mohla. První dceři jsem se věnovala ze všech sil, prostě dala jsem jí, co jsem mohla. Tak teď se můžu věnovat té malé.“

M3 - Martina:

„Chtěla jsem, abych měla děti od sebe tak 10 let. Abych si užila 100% to první. Nevyšlo to, jak jsem plánovala. Ale jsem ráda, že se to povedlo aspoň tak. Pak mě už bylo jedno, jaký věkový rozdíl bude. Takže jsem ráda za to, jak to je. Jen si připadám taková nezařazená do žádné skupiny. Nemám k sobě nikoho se stejnými problémy.“

M4 - Jana:

„Vyhovuje. Zase bych volila tak. Měla jsem na každé dítě čas. Je fakt, že je mezi nima velký věkový rozdíl, přesto se mají pořád rádi. Neměnila bych. Je to perfektní, na každé dítě jsem měla svůj klid. I v náboženství to říkají, že je vidět, že jsem se jim věnovala. Děti mám v pohodě a tím pádem jsem v pohodě i já.“

M5 - Leona:

„Vyhovuje. Jsem spokojená, jak to je. Jsem moc spokojená, že mám ve svém věku malé dítě. Podle mě je to i takové oživení manželského vztahu. I když ze začátku manžel dítě nechtěl, tak si to užívá se mnou.“

7.2 Shrnutí praktické části

V úvodu praktické části jsem vymezila výzkumný problém, kterým byli sourozenci s velkým věkovým rozdílem. Cílem výzkumu bylo zjistit, proč se matky rozhodly pro porod druhého dítěte s velkým časovým odstupem od prvního. Dále zda je výchova v mladším věku jiná, než ve starším a na jaké rovině se nacházejí vztahy mezi sourozenci.

V rámci kvalitativního výzkumu, metodou polostrukturovaného rozhovoru, jsem analýzou dat v rámci otevřeného kódování získala čtyři kategorie a sedm subkategorií.

7.2.1 Výsledek výzkumu

Cílem výzkumu bylo analyzovat a popsat klíčové momenty, které vedly matky k rozhodnutí mít druhé dítě s velkým věkovým odstupem od prvního, výchova dětí, ale také vztah mezi sourozenci. Snažila jsem se kvalitativní analýzou proniknout do hloubky rodinných vztahů, abych získala důležité informace k cílům výzkumu.

Dospěla jsem k závěru, že všem tázaným matkám zpočátku vyhovovalo, že mají pouze jedno dítě a tomu se mohou ze všech sil věnovat. Vyhovovalo jim, že chodí do zaměstnání, protože dva příjmy v rodině jsou více než jeden. Jenomže, jak prvorozené děti pomalu dospívaly a začaly mít vlastní zájmy. Matky se cítily osamoceny a zatoužily po dítěti.

Z pěti tázaných matek měla pouze jedna problémy s otěhotněním u druhého dítěte. Všechny tázané si druhé těhotenství a mateřskou dovolenou dokázaly vychutnat, jak nejlépe dokázaly. Svému druhému dítěti se věnovaly v prvních třech až čtyřech letech více oproti prvorozenému dítěti.

Na druhé straně první těhotenství a i mateřskou dovolenou si matky neužily a to hned z několika důvodů, které na to měly vliv.

- a) Nízký věk matky při porodu prvního dítěte.
- b) Bydlení u rodičů, kteří jim narušovali soužití.
- c) Budování vlastního obydlí (potřeba nejprve vyřešit bytovou otázku).
- d) Bydlení v neznámém městě.

Ve všech případech je prvorozené i druhorozené dítě rodiči rozmazlováno. Jsou to prakticky dva jedináčci. Pouze prvorozené děti si nechtějí přiznat, že by byly rozmazlené. Sebe vidí jako ty lepší (proti sourozenci).

V každém případě v mladším věku rodič více od dítěte očekává, plní si přes své prvorozené dítě vlastní sny a je vůči němu přísnější. Na druhé straně ve starším věku je již rodič vyzrálejší a ví co je ve výchově důležité požadovat a co není potřeba realizovat. I tak je druhorozené dítě od prvorozeného více rozmazlováno. Stává se benjamínkem a rodiče by pro ně udělali cokoli, jen aby bylo spokojené. K rodiči si, ale dovolí jen to, co mu on sám dovolí.

Potvrdilo se mi, že ve vztahu mezi sourozenci nehraje roli ani tak věkový rozdíl, jako výchova a to jak se rodiče k oběma dětem chovají. Pokud je jedno z dětí protěžováno, dá se předpokládat, že mezi sourozenci vznikne určitá bariéra, která se velmi těžce napravuje.

Matky byly nejvíce spokojené ve druhém mateřství a to díky, své zralosti a zkušenosti. Poskytly dětem podnětnější prostředí a cítily se spokojeněji, ve srovnání s prvním mateřstvím.

7.2.1.1 Shrnutí cílů výzkumu:

1. Velký věkový rozdíl mezi sourozenci

V rámci kvalitativního výzkumu vyšlo najevo, že některé důvody pro odklad druhého mateřství byly účelné a jiné se ovlivnit nedaly.

- Bytová situace - dlouhodobé řešení bytové situace.
- Ekonomický standart v rodině – zvyk rodiny na určitý příjem. Pokles příjmu by měl vliv na ekonomickou situaci v rodině.

- Pohodlnost (dítě již nepotřebovalo tolik péče a matka měla více času pro sebe).
- Strach z druhého porodu.
- Problém s otěhotněním.
- Přesvědčení o nemožnosti mít druhé dítě ze zdravotního hlediska.
- Vážná nemoc prvního dítěte.

Nakonec to, co rozhodlo o tom mít druhé dítě, byla hlavně samota, kterou ženy pociťovaly a dále potřeba se o někoho starat. S dospívajícím prvorozeným dítětem se již ženy cítily nepotřebné a také si uvědomovaly, že biologické hodiny již nebudou mít dlouhého trvání. Byly si vědomy toho, že pokud chtějí ještě dítě tak si musí pospíšet.

2. Výchova dětí s velkým věkovým rozdílem

Při dotazování vyšlo najevo, že výchova prvorozených dětí byla direktivní. Rodiče více od dětí očekávaly, tj. poslušnost, dobré výsledky ve škole, úspěchy ve sportu aj. Výchova byla přísnější. Rodiče byli ještě příliš mladí na to, aby dokázali vyhodnotit co ve výchově je a co není důležité. V každém případě, ale matky hodnotí své prvorozené děti velmi kladně.

Dle očekávání je výchova druhorozených dětí volnější. Rodiče jsou už ve věku, kdy vědí co je ve výchově důležité požadovat a co není, přesto jsou částečně dětmi ovládáni. Dotázané prvorozené děti své mladší sourozence hodnotí spíše jako rozmazené.

3. Vztah mezi sourozenci

Vztah mezi sourozenci záleží na výchově v rodině. Bylo zjištěno, že tam kde se rodiče snaží prvorozené dítě zapojit do různých aktivit v rámci mladšího dítěte, mají tito sourozenci mezi sebou vztah užší. Na druhé straně, v rodině kde nechtějí prvorozené dítě zapojovat, ať již z důvodu, že dítě nechtějí zatěžovat, nebo že mají strach, zda by prvorozené dítě tuto situaci zvládlo, je vztah mezi sourozenci chladnější až na bázi naschválů.

7.3 Doporučení

Každý pár se musí individuálně rozhodnout kdy je čas si pořídit dítě či děti. Každý věkový rozdíl dětí má své pro a proti. Je těžké dávat nějaké doporučení ohledně velkého věkového rozdílu. To si musí rodiče zvážit sami.

U výchovy druhorozených dětí by rodiče měli být více důslední, děti musí mít nastaveny hranice, a ty dodržovat. Na druhé straně prvorozené děti, jsou bohužel pokusnými králíky. V dnešní době je spousta knih o výchově. Pokud si rodič neví rady jak vychovávat své dítě, bylo by dobré sáhnout po takovém tématu a pár knih si přečíst. Osobně bych matkám doporučila Matějčka nebo Prekopovou.

Co se týče vztahů, tak ty se mezi sourozenci odvíjí podle mnoha faktorů. Záleží na tom, zda sourozenci ještě bydlí ve společné domácnosti, ale také na výchovném působení rodičů. Je dobré, aby rodiče neodsunuli prvorozené dítě stranou při narození dalšího dítěte. Děti potřebují rodiče v každém věku. Není pravdou, že velké děti rodiče nepotřebují. Spíš je nepotřebují tak intenzivně. Rada zní, je potřeba dát i prvorozenému najevo, že ho máme rádi a je u nás stále na prvním místě. Důležité pro zdravý vztah mezi sourozenci je, rodičovská spravedlnost k dětem. Potom mezi sourozenci nevzniká rivalita a zášť.

ZÁVĚR

Bakalářská práce ve své teoretické části pojednává o rodině, jak ji vnímají různí autoři a také jaké funkce zastává. Dále je zde popsáno těhotenství z hlediska biologického, sociálního, ale i ekonomického. Další kapitola je věnována rodičovství, kde jsem se pozastavila mimo jiné nad pozitivní a negativní stránkou pozdního rodičovství. Výchova je v práci popsána jako nezbytnou součástí rodiny. Sourozenecký vztah má svá specifika a věnuji se mu v poslední části teorie.

Jednotlivé kapitoly v teoretické části byly zpracovány dle různých autorů.

Kvalitativní výzkum byl tvořen na základě otevřeného kódování. V průběhu výzkumu bylo realizováno pět polostrukturovaných rozhovorů s matkami ve věku od 33 do 47 let, které mají dvě děti s věkovým rozdílem od sebe minimálně deset let. Hovořily jsme spolu o prvním a druhém těhotenství, které bylo s velkým věkovým odstupem od prvního a o důvodech k tomuto rozhodnutí. Dále jsem realizovala tři rozhovory s prvorozenými dětmi ve věku 19, 21 a 24 let, se kterými jsem hovořila o tom, jak reagovaly na oznámení, že budou mít sourozence a o jejich smíření s tímto stavem.

Výsledek výzkumu je popsán ve shrnutí praktické části.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BIERMAN, CH. RABEN, R. *Maminkou ve čtyřiceti?* Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-075-5.
- ČERMÁK, J. ČERMÁKOVÁ, K. *Slovník latinských citátů.* Praha: Euromedia Group k.s., 2005. ISBN 80-242-1372-9.
- DALLAZ, D. *Žárliivost a rivalita.* Praha: Portál, 2008. ISBN 80-7178-596-2.
- GRECMANOVÁ, H. (ed). *Obecná pedagogika II.* Olomouc: Hanex, 1998. ISBN 80-85783-24-X.
- HARTL, P. HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník.* Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-303-X.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum.* Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.
- KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky.* Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-3.
- NOVÁK, T. *Sourozenecké vztahy.* Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2057-3.
- MAŇÁK, J. ŠVEC, V.(ed). *Cesty pedagogického výzkumu.* Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-078-6.
- MATĚJČEK, Z. DYTRICH, Z. *Děti, rodina a stres.* Praha: Galén, 1994. ISBN 80-85824-06-X.
- MAĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-270-6.
- MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť.* Praha: Slon, 2003. ISBN 80-86429-05-9.
- MIKULANDOVÁ, M. *Těhotenství a porod.* Brno: Computer Press, 2004. ISBN 80-251-0202-X.
- MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu.* Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.
- MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost.* Praha: SLON, 2006. ISBN 80-86429-58-X.
- MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny.* Praha: SLON, 1999. ISBN 80-85850-75-3.
- PREKOPOVÁ, J. *Jak být dobrým rodičem.* Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-9063-7.
- PREKOPOVÁ, J. *Prvorozené dítě.* Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-516-5.

PRŮCHA, J. WALTEROVÁ, E. MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál 1998.
ISBN 80-7178-252-1.

SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8

STRAUSS, A. CORBINOVA, J. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert, 1999.
ISBN 80-85834-60-X.

ŠVARŤÍČEK, R. ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál,
2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

ČASOPISY:

ČECHOVÁ, B. Více jedináčků, více egoismu v populaci? *Psychologie dnes*. Praha: Portál
2008, č. 1, ročník 14, s. 24-25. ISSN 1212-9607.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. [online]. [cit. 20.5. 2010]. URL:
<[http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/3600350CBF/\\$File/400806a4.pdf](http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/3600350CBF/$File/400806a4.pdf)>.

REGENERMELOVÁ, L. Ideální věkový rozdíl mezi sourozenci [online].[cit. 21.3. 2011].
URL: <<http://www.vztahy-rodine.zdrave.cz/idealni-vekovy-rozdil-mez-i-sourozenci/>>.

SEZNAM TABULEK

Tabulka číslo 1 str. 35

Tabulka číslo 2 str. 35

SEZNAM PŘÍLOH

1. Otázky k rozhovoru pro matku
2. Otázky k rozhovoru pro prvorozené dítě

PŘÍLOHA:

I. OTÁZKY K ROZHOVORU PRO MATKU

- 1.) Kolik máš sourozenců? Kolik tvůj manžel?
- 2.) Jaké máš vzdělání? A manžel?
- 3.) Jak dlouho jsi chodila s nastávajícím manželem?
- 4.) Jak dlouho jsi vdaná? Přiblížíš mi tvoji rodinu, včetně věku?
- 5.) V kolika letech jsi byla poprvé těhotná?
- 6.) Jaké bylo těhotenství? Kde jsi byla zaměstnaná?
- 7.) Jaký jsi měla porod?
- 8.) Jak jsi zvládla péči o dítě, Měla jsi obavy?
- 9.) Jak sis užívala mateřskou dovolenou? Jak jste vychovávaly prvorozenou dceru, jak dlouho jsi byla na rodičovské dovolené?
- 10.) Těšila ses do zaměstnání?
- 11.) Proč druhé dítě po tolika letech? Měla jsi problémy s otěhotněním?
- 12.) Jak prvorozené dítě přijalo zprávu, že bude mít sourozence?
- 13.) Jaké bylo druhé těhotenství?
- 14.) Jaký byl porod?
- 15.) Měla jsi po tolika letech strach o zvládnutí péče o dítě?
- 16.) Jak sis užila druhou mateřskou dovolenou? Jak jsi byla dlouho na rodičovské dovolené?
- 17.) Chtělo se ti vracet do zaměstnání?
- 18.) Pomáhala ti dcera s hlídáním?
- 19.) Jak vychováváte druhorozené dítě?
- 20.) Žárlí starší na mladší dítě?
- 21.) Jak se k sobě sourozenci chovají?
- 22.) Volila bys opět takový veliký věkový rozdíl svých dětí?
- 23.) Vyhovuje ti věkový rozdíl dětí?

II. OTÁZKY PRO ROZHOVOR S PRVOROZENÝM DÍTĚTEM

- 1.) Kolik je ti let? A sourozenci?
- 2.) Jaká byla tvoje reakce, když ti rodiče řekli, že budeš mít sourozence,
- 3.) Jak jsi vnímala sourozence, když byl již z porodnice doma?
- 4.) Pomáhala jsi matce?
- 5.) Žárlila jsi?
- 6.) Pomáháš s hlídáním?
- 7.) Snažíš se sourozence vychovávat?
- 8.) Jak myslíš, že rodiče vychovávají sourozence?
- 9.) Myslíš, že tebe rodiče vychovávaly jinak?
- 10.) Jak se k tobě chová? Jak se chováš ty k sourozenci?
- 11.) Vadí ti, že máš sourozence?